

Разумков
центр

**Громадська організація
Український центр економічних і політичних
досліджень імені Олександра Разумкова**

Україна, 01034, м. Київ, вул. Лаврська., 16
тел. (044) 201 11 96, тел./факс (044) 201 11 99
e-mail: info@razumkov.org.ua

ЗВІТ
за результатами дослідження
«Ставлення громадян України до судової системи»

Київ –2020

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Основні результати та висновки	4
Джерела отримання інформації про діяльність судів в Україні	7
Оцінка діяльності судів громадянами, які мають досвід участі в судових процесах	8
Ставлення до судової реформи	19
Довіра до судової влади та загальна оцінка діяльності судів громадянами	32

**ДОДАТОК 1. Таблиці одномірного розподілу відповідей респондентів
загальнонаціонального репрезентативного опитування**

**ДОДАТОК 2. Таблиці одномірного розподілу відповідей учасників судових засідань на
виході з приміщень судів**

Вступ

З метою дослідження ставлення громадян України до судової влади, оцінки ними різних аспектів діяльності судів соціологічною службою Центру Разумкова на замовлення Офісу Ради Європи в Україні були проведені два соціологічні опитування.

Репрезентативне опитування громадян України здійснювалося з 9 по 14 жовтня 2020 року в усіх регіонах України за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей. Результати цього опитування є репрезентативними стосовно дорослого населення територій, що перебувають під контролем органів державної влади України, за основними соціально-демографічними показниками: віком, статтю, типом поселення, регіоном проживання.

Вибірка опитування будувалася як багатоступенева, випадкова на початкових етапах відбору і з квотним відбором респондентів на останньому етапі.

На першому етапі здійснювався відбір населених пунктів, в яких проводилося опитування, на другому – відбір вулиць, по яких прокладалися маршрути, на третьому – відбір домогосподарств, на четвертому – відбір респондентів.

Населені пункти в кожній області були стратифіковані за розміром і типом (сільські, міські). Ймовірність потрапляння у вибірку для кожного населеного пункту була пропорційна чисельності його населення. У відібраних населених пунктах за базовим числом (базове число вибиралося з допомогою генератора випадкових чисел) здійснювався відбір вулиці, на якій прокладався маршрут, на якому інтерв'юер здійснював опитування.

Було відібрано 121 населений пункт (з них 67 міських і 54 сільських населених пунктів). Було опитано 2019 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки опитування не перевищує 2,3%.

При аналізі результати дослідження порівнюються з результатами трьох інших всеукраїнських досліджень, проведених соціологічною службою Центру Разумкова: з 15 по 20 листопада 2012 року (2010 опитаних), з 6 по 11 жовтня 2017 року (2018 опитаних) та з 7 по 14 лютого 2019 року (2016 опитаних)

Опитування учасників судових засідань на виході з приміщень судів відбувалося з 21 по 28 жовтня 2020 року. Вибірка формувалася як двоступенева стратифікована. На першому етапі відбиралися суди, на другому – респонденти. Стратифікація судів відбувалася відповідно до їх поділу на судові інстанції. У кожній страті із загального списку з допомогою генерації випадкових чисел було відібрано кількість судів, пропорційна частці цієї страти в загальній кількості судів. На першому етапі відбору було вибрано 100 судів.

На виході з кожного з відібраних судів здійснювалося опитування осіб віком від 18 років, які приходили до суду у зв'язку з розглядом судової справи (навіть якщо ця справа у той день не розглядалася, була перенесена на інший день) як позивачі, відповідачі, підсудні (обвинувачені), потерпілі, члени сім'ї учасника судового процесу, свідки чи особи, що є третьою стороною судового процесу. Опитувалася кожна особа, що належала до цих категорій. Опитування здійснювалося безперервно з 10.00 до 16.00. Така побудова вибірки дозволила забезпечити її репрезентативність стосовно учасників судових засідань. Було опитано 1117 респондентів в усіх регіонах України (крім АР Крим та Севастополя). Теоретична похибка вибірки не перевищує 3,1%.

При аналізі результати дослідження порівнюються з результатами опитування учасників судових засідань на виході з приміщень судів, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова з 30 жовтня по 1 листопада 2017 року (829 опитаних) та з 11 по 25 лютого 2019 року (1107 опитаних).

При аналізі застосовується такий розподіл областей за регіонами:

Захід: Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області

Центр: м. Київ, Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська,
Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області
Південь: Одеська, Херсонська, Миколаївська області
Схід: Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська області

Основні результати та висновки

Засоби масової інформації мають визначальне значення у формуванні громадської думки стосовно діяльності судової системи України, перебігу судової реформи, оскільки більшість громадян України отримують інформацію про діяльність українських судів лише із ЗМІ. Хоча порівняно з 2019 роком дещо зросла сукупна частка тих респондентів, які вказують на власний досвід як джерело інформації (як сам по собі, так і доповнений іншими джерелами інформації).

Порівняння результатів опитувань на виході з приміщень судів (коли респонденти оцінювали діяльність судів саме у день проведення опитування) з результатами загальнонаціонального опитування (коли респонденти-учасники судових засідань, оцінювали свій досвід за два попередні роки) показує, що практично за всіма аспектами оцінки діяльності судів опитаними на виході з приміщень судів є кращими, ніж оцінки учасників загальнонаціонального опитування.

Оцінюючи різні аспекти діяльності суду, учасники судових засідань частіше схильні вважати, що дістатися суду було для них просто, умови очікування, а також пунктуальність слухань та умови розгляду справи були хорошими, часовий проміжок між повісткою до суду та слуханням справи, ставлення та ввічливість суддів і прокурорів, а також працівників суду, які не є суддями, неупередженість суддів під час проведення усних слухань були задовільними, мова, якою розмовляв суддя/прокурор, рішення суду були зрозумілими, часові рамки для винесення судового рішення були обґрунтованими. Порівняно низькою є оцінка витрат на доступ до правосуддя – частка тих, хто вважає такі витрати високими, нижча від частки тих, хто вважає їх низькими.

Оцінюючи різні аспекти діяльності суду, респонденти, опитані за загальнонаціональною вибіркою, за більшістю показників висловлюють кращу оцінку, ніж у 2017 році. Опитані на виході із судів за більшістю показників дають приблизно таку ж саму оцінку, що і в попередні роки. Як і під час попередніх опитувань, за всіма показниками жителі Східного регіону вирізняються більш негативними оцінками порівняно з оцінками жителів інших регіонів.

І за результатами загальнонаціонального опитування (серед респондентів, які мають досвід взаємодії з судами), і за результатами опитування на виході з приміщень судів більшість опитаних вважає, що рішення суду було законним і справедливим.

Оцінка справедливості рішення суду не залежить від того, якої статі був (була) суддя – відповіді респондентів стосовно справедливості рішення суду статистично значуще не відрізняються у ситуаціях, коли суддею були чоловік чи жінка.

У випадку, якщо рішення суду оцінюються респондентами як несправедливі, найчастіше вони це пояснюють упередженістю судді (у тому числі зумовленою високим соціальним статусом однієї із сторін чи підкупом судді) або його низькою кваліфікацією.

Респонденти, опитані під час загальнонаціонального опитування, оцінюючи досвід участі у судових засіданнях представників свого найближчого соціального оточення за два останні роки, помітно частіше порівняно з попередніми опитування висловлюють позитивні оцінки законності і справедливості судових рішень (у 2020 р. вперше частка тих, хто відповів, що рішення стосовно представників їх соціального оточення були законними і справедливими, перевищила частку тих, хто їх вважає незаконними і несправедливими).

Порівняно з 2017 роком самооцінка рівня обізнаності громадян про судову реформу дещо знизилася. Це може бути спричинене тим, що інформація про зміни в судовій системі меншою мірою представлена в ЗМІ, ніж 3 роки тому.

Лише 2% респондентів вважають, що судова реформа в Україні майже завершена і всі базові зміни зроблені. Лише 12% респондентів, опитаних за загальнонаціональною вибіркою, помітили зміни в системі правосуддя, що впроваджуються в Україні протягом останніх років. Частіше (21%) ці зміни помічали респонденти, опитані на виході із судів

(тобто ті, які безпосередньо стикалися із судовою системою). Серед останніх, до того ж, порівняно з 2019 р. стало менше тих, хто вважає, що зміни в судовій системі відсутні.

Ті респонденти, які помітили зміни в системі правосуддя, помітно частіше вважають їх позитивними, ніж негативними.

Кількість тих, хто підтримує вже здійснені зміни в системі правосуддя, перевищує частку тих, хто їх не підтримує. Порівняно з 2019 р. частка тих, хто цілком або скоріше підтримують зміни в системі правосуддя, зросла, а частка тих, хто їх не підтримує - знизилася.

Підтримка змін в системі правосуддя найчастіше вмотивована необхідністю покращення системи правосуддя, зміни недосконалої системи, подолання корупції, забезпечення верховенства права і справедливості.

Відсутність підтримки змін в системі правосуддя найчастіше пояснюється респондентами тим, що досі не відбулися зміни на краще, невірою в можливість змінити систему і подолати корупцію, недовірою до тих, хто здійснює реформи.

Якщо серед громадян, опитаних за загальнонаціональною вибіркою, переважна більшість вважають, що сьогодні судді в Україні не є незалежними, то серед опитаних на виході з судів думки з цього питання (тобто вважають і не вважають їх незалежними) розділилися практично порівну.

Якщо у 2017 р. найчастіше громадяни України вважали, що для того, щоб судді були незалежними, вони мають обиратися громадянами, то зараз частка таких є нижчою. Хоча ця точка зору і залишається однією з найбільш підтримуваних, однак поділяє лідерство з точкою зору, що судді повинні призначатися Вищою радою правосуддя (або іншим незалежним суддівським органом)

Громадяни України частіше вважають неналежним стан виконання рішень судів.

Лише незначна частка респондентів відповіли, що вони відстежують процес кваліфікаційного оцінювання суддів.

Оцінюючи можливу роль представників громадського сектору при проведенні кваліфікаційного оцінювання та конкурсних процедур щодо суддів, відносна більшість респондентів висловлюють думку, що вони повинні відігравати допоміжну роль.

Тих, хто вважає, що потрібно залучати міжнародних експертів для призначення всіх суддів в Україні, дещо більше, ніж тих, хто дотримується протилежної точки зору. Якщо жителі Західного і Центрального регіонів переважно підтримують ідею залучення міжнародних експертів до призначення суддів, то жителі Південного і Східного регіонів, навпаки, частіше виступають проти.

Оцінюючи зміни в судовій системі України, респонденти переважно позитивно оцінюють всі зміни. Однак, порівняно з 2019 роком значно зросла частка тих, кому важко було оцінити зміни і події, що відбулися у 2016-2017 роках (очевидно, тому, що респонденти вже погано пам'ятають сутність цих змін). Проте, переважаюче позитивне ставлення до звільнення частини суддів і можливості для людей не з системи - адвокатів та науковців - стати суддями майже не змінилося порівняно з 2019 роком, що відображає незмінно високий запит в суспільстві на оновлення суддівського корпусу.

Більшість опитаних як за загальнонаціональною вибіркою, так і на виході із судів позитивно сприймають створення Вищого антикорупційного суду.

Відповідаючи на питання, які ще зміни в законодавстві необхідно зробити для успішного проведення судової реформи, більшість респондентів вважають необхідним реформування прокуратури, органів досудового слідства, правничої освіти, адвокатури, запровадження єдиних стандартів правничої професії, створення комісії за участі міжнародних експертів, які перевірятимуть кандидатів в члени Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Найчастіше громадяни вважають, що успішність судової реформи залежить від комплексного впливу низки чинників: суспільно-політичних змін, системної реформи органів

державної влади, виконання судових рішень, зміни правосвідомості громадян, реформи органів правопорядку, реформи прокуратури та адвокатури.

Оскільки більшість громадян не мають особистого досвіду спілкування з судами і визначають своє ставлення до судової системи на підставі чужого досвіду або інформації в ЗМІ, ставлення населення в цілому до судової системи є негативним, а рівень довіри є одним з найнижчих серед державних та соціальних інституцій. Проте рівень довіри громадян, які мають власний нещодавній досвід спілкування з судами, є значно вищим. Більше того, баланс довіри з боку цих громадян до судів та судової системи є позитивним, тобто число тих, хто довіряє судам, є вищим, ніж число тих, хто не довіряє.

Але є ряд питань у діяльності українських судів, до яких негативно ставляться як населення в цілому, так і громадяни, які мали нещодавній особистий досвід спілкування з українськими судами. Зокрема, опитані схильні вважати, що суди частіше стають на бік заможних громадян, органів влади та їх представників у спорах зі звичайними громадянами. Переважна більшість громадян вважають, що громадянин України має вищі шанси отримати справедливе рішення у Європейському суді з прав людини, ніж в українському суді. Переважна більшість з тих, хто так вважає, вказали на вищий рівень незалежності та об'єктивності суддів.

Тобто, високий рівень негативного ставлення до судів значною мірою формується двома чинниками: негативним інформаційним полем та чинником фінансово-політичного впливу на суддів. Результати дослідження показали, що вплив першого чинника досить ефективно усувається при спілкуванні громадян з судами. Вплив другого чинника можна зменшити, запроваджуючи заходи для підвищення реальної незалежності суддів.

Громадяни переважно позитивно ставляться до кроків, які здійснюються або плануються в ході судової реформи. Проте вплив судової реформи на загальне ставлення громадян до судової системи є вкрай незначним, а подекуди й відсутнім.

Джерела отримання інформації про діяльність судів в Україні

Більшість (51,4%) громадян України отримують інформацію про діяльність українських судів лише із засобів масової інформації. 19,6% поєднують інформацію, отриману із досвіду своїх родичів, друзів та знайомих, з інформацією, отриманою із ЗМІ, 13,3% поєднують власний досвід з інформацією, отриманою із досвіду своїх родичів, друзів та знайомих, та інформацією, отриманою із ЗМІ. І лише 4,4% судять про діяльність судів на основі лише власного досвіду та досвіду своїх родичів, друзів і знайомих, а 2,9% – лише з власного досвіду. Частота називання різних джерел отримання інформації істотно не відрізняється від результатів, отриманих Центром Разумкова у листопаді 2012 р., жовтні 2017 р. і лютому 2019 р., хоча порівняно з 2019 р. дещо зросла (на 6%) сукупна частка тих респондентів, які вибирають варіанти відповіді, де присутній власний досвід (як сам по собі, так і доповнений іншими джерелами інформації).

Серед людей з неповною або середньою загальною освітою порівняно з тими, хто має вищу (або незакінчену вищу) освіту, дещо вищою є частка тих, хто отримує інформацію лише зі ЗМІ (відповідно 54,3% і 48,7%).

Цілком очікувано, що ті респонденти, яким протягом останніх двох років довелося брати участь у розгляді судових справ у будь-якій якості (свідка, позивача, відповідача, підсудного, потерпілого тощо), значно частіше вказують на власний досвід як джерело інформації про діяльність судів (загалом 87,1%).

Звідки Ви отримуєте інформацію про діяльність судів в Україні?, %

	Листопад 2012 р.	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.
Власний досвід, досвід моїх родичів, друзів та знайомих, засоби масової інформації	9,5	8,7	10,3	13,3
Досвід моїх родичів, друзів та знайомих, засоби масової інформації	23,4	22,1	22,8	19,6
Лише засоби масової інформації	54,9	54,7	55,0	51,4
Лише власний досвід та досвід моїх родичів, друзів і знайомих	3,8	3,6	3,0	4,4
Лише власний досвід	—*	—	1,3	2,9
Інше	0,9	2,1	1,4	1,3
Важко відповісти, не відповіли	7,6	8,7	6,1	7,1

* Цей варіант відповіді не був представлений в опитувальнику

Звідки Ви отримуєте інформацію про діяльність судів в Україні?, залежно від рівня освіти респондентів, %

	Неповна або загальна середня	Середня спеціальна	Вища або незакінчена вища
Власний досвід, досвід моїх родичів, друзів та знайомих, засоби масової інформації	8,7	14,8	14,8
Досвід моїх родичів, друзів та знайомих, засоби масової інформації	19,2	18,6	20,4
Лише засоби масової інформації	54,3	52,5	48,7
Лише власний досвід та досвід моїх родичів, друзів і знайомих	4,3	4,0	5,0
Лише власний досвід	2,9	2,8	3,0

Інше	2,3	0,9	1,2
Важко відповісти, не відповіли	8,3	6,4	6,9

Оцінка діяльності судів громадянами, які мають досвід участі в судових процесах

Результати загальнонаціонального опитування

Серед респондентів, опитаних за загальнонаціональною вибіркою, 12,8% доводилося протягом останніх двох років брати участь у розгляді судових справ у будь-якій якості (свідка, позивача, відповідача, підсудного, потерпілого, експерта, судді, адвоката, співробітника суду). Найбільше серед них тих, хто брав участь у таких засіданнях в якості позивача (4,7% усіх опитаних), свідка (3,2%), відповідача (2,5%) та потерпілого (2,0%).

Серед тих, хто брав участь у розгляді судових справ як позивач, відповідач, обвинувачений, потерпілий, свідок чи експерт, найчастіше брали участь у розгляді цивільних справ (46,5%), 22,0% – у розгляді господарчих справ, 15,5% – адміністративних справ, 12,7% – у розгляді кримінальних справ, 6,6% – у розгляді позовів проти органів влади, місцевого самоврядування або їх представників. 5,1% – справ про адміністративні правопорушення.

Чи доводилося Вам протягом останніх двох років брати участь у розгляді судових справ у будь-якій якості (свідка, позивача, відповідача, підсудного, потерпілого, експерта, судді, адвоката, співробітника суду тощо)?, %

	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.
Так, доводилося	7,4	8,3	12,8
Ні, не доводилося	92,5	91,6	87,1
Не відповіли	0,1	0,1	0,1

У якій саме якості Вам довелося брати участь у розгляді судової справи (справ)? (респонденти могли вибрати всі варіанти відповіді, що підходять), % серед усіх опитаних

	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.
Позивач	3,0	2,9	4,7
Відповідач	1,1	1,2	2,5
Підсудний (обвинувачений)	0,3	0,5	0,7
Потерпілий	0,9	1,2	2,0
Свідок	1,9	2,3	3,2
Експерт	0,2	0,0	0,3
Суддя	0,0	0,0	0,0
Адвокат	0,0	0,2	0,4
Прокурор	0,0	0,0	0,0
Співробітник суду	0,1	0,1	0,1
Інше	0,1	0,1	0,2

У розгляді яких справ Ви брали участь? (респонденти могли вибрати всі варіанти відповіді, що їм підходять), % серед тих, хто брав участь у розгляді судових справ як позивач, відповідач, обвинувачений, потерпілий, свідок чи експерт

	Жовтень 2017р.	Лютий 2019р.	Жовтень 2020 р.
Цивільні справи	50,7	52,4	46,5
Господарчі справи	24,7	15,6	22,0
Кримінальні справи	7,2	11,0	12,7
Адміністративні справи	–	11,4	15,5
Справи про адміністративні правопорушення	14,5	7,0	5,1
Позови проти органів влади, місцевого самоврядування або їх представників	4,6	1,8	6,6
Інше	2,3	3,8	1,4

Важко відповісти	0,0	0,0	1,7
------------------	-----	-----	-----

Серед тих, хто брав участь у розгляді судових справ як позивач, відповідач, обвинувачений чи потерпілий, 45,5% відповіли, що рішення суду було на їх користь, 19,9% – на користь супротивної сторони, 16,6% – що воно було компромісним, 18,5% – що суд не виніс жодного рішення.

На Вашу думку, рішення суду було(и) на Вашу користь чи на користь супротивної сторони? (якщо таке рішення було одне, виберіть один варіант відповіді, якщо кілька - виберіть всі варіанти відповіді, що Вам підходять), % серед тих, хто брав участь у розгляді судових справ як позивач, відповідач, обвинувачений чи потерпілий

	Жовтень 2017р.	Лютий 2019р.	Жовтень 2020р.
На мою користь	38,3	41,7	45,5
На користь супротивної сторони	24,6	22,8	19,9
Було компромісним (частково на мою користь, частково на користь супротивної сторони)	21,8	15,5	16,6
Суд не виніс жодного рішення по суті	13,3	22,1	18,5
Важко відповісти, не відповіли	2,0	2,0	1,6

Серед тих, хто брав участь у розгляді судових справ як позивач, відповідач, обвинувачений, потерпілий, свідок чи експерт, 53,3% відповіли, що рішення суду було законним і справедливим, 22,5% не вважають його законним і справедливим (ще 13,1% не відоме це рішення, а 12,0% зазначили, що їм важко відповісти на це питання). Частка тих, хто вважає, що рішення суду було законним і справедливим, статистично не відрізняється від результатів, отриманих під час попередніх опитувань у 2012, 2017 і 2019 рр.. (щоправда, у 2012 р. респонденти-учасники судових засідань, оцінювали свій досвід не за два, а за п'ять попередніх років). Однак у 2019 і 2020 рр. дещо меншою, ніж у 2012 і 2015 рр., була частка тих, хто вважає, що рішення суду не було законним і справедливим.

Серед респондентів, які відповіли, що рішення суду було на їх користь, 88,5% зазначили, що воно було законним і справедливим.

Стать судді, який виносив (вносила) рішення, не впливає на оцінку його законності і справедливості - у випадку, коли суддею був чоловік, 54,8% респондентів оцінюють це рішення як законне і справедливе, якщо жінка - 50,4% (ці результати на статистично значущому рівні не відрізняються).

Чи було (були) рішення суду (судів), у якому (у яких) Ви брали участь, законним(и) і справедливим(и)? (якщо таке рішення було одне, виберіть один варіант відповіді, якщо кілька - виберіть всі варіанти відповіді, що Вам підходять), % серед тих, хто брав участь у розгляді судових справ як позивач, відповідач, обвинувачений, потерпілий, свідок чи експерт

	Листопад 2012 р.	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020р.
Так, було законним і справедливим	55,4	49,1	53,4	53,3
Ні, не було законним і справедливим	31,5	32,9	21,0	22,5
Мені не відомо, яким було рішення суду	7,9	9,8	14,2	13,1
Важко відповісти	6,7	9,0	12,8	12,0

Оцінюючи різні аспекти діяльності суду, частіше респонденти за всіма показниками висловлюють задоволеність, ніж незадоволеність. І за більшістю показників – у 2019 і 2020 рр. краще, ніж в 2017 році.

Як Ви вважаєте...

(Респонденти вибирали значення на шкалі від «0» до «6», залежно від того, яка оцінка для них є ближчою – та, що позначена зліва, чи та, що позначена справа), середній бал серед тих, хто брав участь у розгляді судових справ як позивач, відповідач, обвинувачений, потерпілий, свідок чи експерт

		Середня оцінка			
		Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020р.	
Дістатися до суду було для Вас :	важко	4,1	4,5	4,0	просто
Знаки (вказівники) усередині будівлі суду були:	поганими	3,8	4,1	3,9	хорошими
Умови очікування були:	поганими	3,5	3,6	3,6	хорошими
Оздоблення кімнати суду було:	незадовільним	4,1	4,1	3,9	задовільним
Повістки суду були для Вас:	незрозумілими	4,0	4,4	4,3	зрозумілими
Часовий проміжок між повісткою до суду та слуханням справи був:	незадовільним	3,3	3,7	3,5	задовільним
Пунктуальність слухань та умови розгляду справи були для Вас:	поганими	3,1	3,6	3,7	хорошими
Ставлення та ввічливість працівників суду, які не є суддями, була:	незадовільною	3,7	3,9	4,1	задовільною
Ставлення та ввічливість суддів і прокурорів була:	незадовільною	3,6	4,0	4,1	задовільною
Мова, якою розмовляв суддя/прокурор, була:	незрозумілою	4,2	4,5	4,6	зрозумілою
Неупередженість суддів під час проведення усних слухань була:	незадовільною	3,4	4,0	3,9	задовільною
Рішення суду для Вас було:*	незрозумілим	4,0	4,3	4,3	зрозумілим
Часові рамки для винесення судового рішення були:*	занадто довгими	3,1	3,7	3,6	обґрунтованими

* За даними показниками рлозраховані середні бали серед респондентів, які відповіли, що засідання відбулося і було винесене рішення по суті справи

16,6% усіх опитаних відповіли, що протягом останніх двох років члени їх родини, близькі друзі брали участь у розгляді судових справ у будь-якій якості (свідка, позивача, відповідача, потерпілого, обвинуваченого, експерта, судді, співробітника суду).

Серед тих, хто має таких родичів та друзів, 38,5% зазначили, що рішення судів, в яких вони брали участь, частіше були законними і справедливими, 25,0% – що вони частіше були незаконними і несправедливими, 31,1% – приблизно рівною мірою законними і справедливими та незаконними і несправедливими. Якщо порівнювати відповіді на це запитання із відповідями, отриманими під час опитування у попередні роки¹ частка тих, хто вважає, що рішення судів були законними і справедливими, у період з 2012 по 2019рр.

¹ У 2012 р., на відміну від пізніших опитувань, респонденти оцінювали досвід своїх знайомих та родичів не за два, а за п'ять років,

статистично значуще не змінювалися (у діапазоні від 20% до 25%), але у 2020р. зросла до 38,5%). Порівняно з попередніми роками стало менше тих, хто відповідає, що ці рішення були незаконними та несправедливими (у 2012 р. таких було 49,3%, у 2019 р. – 33,7%, у 2020 р. – 25%). Отже, у 2020 р. вперше частка тих, хто вважає, що ці рішення були законними і справедливими, перевищила частку тих, хто їх вважає незаконними і несправедливими.

Також порівняно з 2012 р. стало більше тих, хто відповідає, що ці рішення приблизно рівною мірою були законними і справедливими та незаконними і несправедливими (у 2012 р. таких було 20,5%, у 2020 р. – 31,1%).

Чи брали протягом останніх двох років члени Вашої родини, близькі друзі участь у розгляді судових справ у будь-якій якості (свідка, позивача, відповідача, потерпілого, обвинуваченого, експерта, судді, співробітника суду тощо) ?, %

	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020р.
Так, брали	13,0	10,9	16,6
Ні, не брали	82,3	85,5	78,2
Важко відповісти, не відповіли	4,7	3,6	5,3

За їхніми відгуками, частіше рішення судів, в яких вони брали участь, були законними і справедливими чи незаконними і несправедливими? , % серед тих, чії родичі, близькі друзі брали участь у розгляді судових справ у будь-якій якості

	Листопад 2012 р.	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020р.
Частіше були законними і справедливими	20,3	23,7	24,7	38,5
Частіше були незаконними і несправедливими	49,3	35,7	33,7	25,0
Приблизно рівною мірою законними і справедливими та незаконними і несправедливими	20,5	28,6	36,5	31,1
Важко відповісти, не відповіли	10,0	11,9	5,2	5,3

Оцінка діяльності судів учасниками судових засідань, опитаними на виході з судів

Опитування учасників судових засідань на виході з судів здійснювалося з 21 по 28 жовтня 2020 року. Було опитано 1117 респондентів віком від 18 років та старших. Найбільше серед них тих, хто брав участь у таких засіданнях в якості позивача (33,2% усіх опитаних). 23,0% брали участь у таких засіданнях як відповідачі, 13,7% - як члени родини учасників судового процесу, 10,9% - як підсудні (обвинувачувані), 10,0% - як потерпілі, 9,6% - як свідки, 0,1% - як третя сторона процесу.

Найчастіше респонденти брали участь у розгляді цивільних справ (45,1%), 20,8% – у розгляді адміністративних справ, 20,7% – у розгляді кримінальних справ, 5,9% – у розгляді господарчих справ, 4,5% – справ про адміністративне правопорушення, 0,8% – у розгляді позовів проти органів влади, місцевого самоврядування або їх представників.

У якій саме якості Ви брали участь у розгляді судової справи?, %

	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.
Позивач	43,8	35,6	33,2
Відповідач	19,7	18,0	23,0
Підсудний (обвинувачений)	6,6	8,5	10,9
Потерпілий	10,1	7,8	10,0
Член сім'ї учасника судового процесу	10,6	15,3	13,7
Свідок	8,7	14,8	9,6
Третя сторона	0,0	0,0	0,1

Не відповіли	0,5	0,0	0,0
--------------	-----	-----	-----

У розгляді якої справи Ви сьогодні брали участь?, %

	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.
Цивільна справа	54,8	46,0	45,1
Господарча справа	9,5	9,9	5,9
Кримінальна справа	20,1	22,5	20,7
Адміністративна справа	–	14,0	20,8
Справа про адміністративне правопорушення	10,7	5,1	4,5
Позов проти органів влади, місцевого самоврядування або їх представників	2,7	1,0	0,8
Інше	0,8	0,5	1,0
Важко відповісти	1,3	0,9	1,2

30,2% респондентів відповіли, що в день проведення опитування суд не виніс жодного рішення по справі, в розгляді якої вони брали участь, 16,6% дали відповідь, що рішення суду було на їх користь, 14,3% – на користь супротивної сторони, 34,5% – що воно було компромісним.

Як свідчать результати опитування, позивачі та потерпілі частіше вказують, що суд виніс рішення на їх користь (у випадках, коли рішення суду було винесене в день проведення опитування, 65,0% позивачів і 63,6% потерпілих відповідали, що рішення було винесене на їх користь, і лише відповідно 13,6% і 15,9% – на користь супротивної сторони), відповідачі та підсудні частіше вказують, що рішення було винесене на користь супротивної сторони (це зазначають 38,4% відповідачів при 22,5% тих, хто відповів, що суд виніс рішення на їх користь, серед підсудних - відповідно 51,8% і 33,9%).

На Вашу думку, рішення суду було(и) на користь Вашої чи на користь супротивної сторони?, %

	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.
Суд не виніс жодного рішення по справі	36,4	32,1	30,2
На користь Вашої сторони	24,2	12,5	16,6
На користь супротивної сторони	13,5	14,2	14,3
Було компромісним (частково на Вашу користь, частково на користь супротивної сторони)	10,5	36,5	34,5
Важко відповісти	15,4	4,7	4,4

Серед тих опитаних, у чий справі було винесене судове рішення, 66,1% відповіли, що рішення суду було законним і справедливим, 14,3% не вважають його законним і справедливим (ще 5,3% не відомо це рішення, а 14,3% зазначили, що їм важко відповісти на це питання).

Оцінка справедливості рішення суду насамперед залежить від того, на чию користь воно було винесене – якщо серед тих, хто відповів, що рішення суду було винесене на їхню користь, 92,2% вважають його законним і справедливим, то серед тих, хто відповів, що рішення було на користь супротивної сторони – лише 36,8%, серед тих, хто відповів, що рішення було компромісним – 60,4%.

Оцінка справедливості рішення суду не залежить від того, якої статі був (була) суддя - відповіді респондентів статистично значуще не відрізняються у ситуації, коли суддею були чоловік чи жінка.

Чи було рішення суду, в якому Ви брали участь, законним і справедливим?,*% серед опитаних, у чий справі було винесене судове рішення*

	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.
Так, було законним і справедливим	70,7	71,6	66,1
Ні, не було законним і справедливим	18,2	14,3	14,3
Мені не відомо, яким було рішення суду	2,3	4,2	5,3
Важко відповісти	8,8	9,8	14,3

Ті респонденти, які вважають, що рішення суду не було законним і справедливим, називають такі причини цього: суддя недостатньо добре ознайомився з матеріалами справи (25,2%), одна сторона пов'язана з органами влади (24,3%), одна сторона дала хабар судді (15,2%), одна сторона найняла кращого адвоката, краще підготувалася до процесу (14,9%), одна сторона в силу якихось причин не сподобалася судді (13,3%), суддя якимось чином пов'язаний з однією зі сторін (10,2%), особа, що представляла одну сторону судового процесу, має вищий соціальний статус, ніж опонент (8,6%), суддя має низьку кваліфікацію (7,5%), інші причини (7,5%).

Порівняно з 2017 р. зменшалася частка тих, хто називає причиною незаконного та несправедливого рішення суду те, що особа, що представляла одну сторону судового процесу, має вищий соціальний статус, ніж опонент (порівняно з 2019 р. відмінність не є статистично значущою).

Якщо Ви вважаєте, що рішення суду не було законним і справедливим, то які, на Вашу думку, були причини цього? Респондент міг вибрати кілька варіантів відповіді.*% опитаних, у чий справі було винесене судове рішення і які вважають його несправедливим*

	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.
Особа, що представляла одну сторону судового процесу, має вищий соціальний статус, ніж опонент	22,6	17,0	8,6
Одна сторона пов'язана з органами влади	19,4	20,2	24,3
Одна сторона найняла кращого адвоката, краще підготувалася до процесу	25,8	25,4	14,9
Суддя недостатньо добре ознайомився з матеріалами справи	24,2	26,9	25,2
Суддя має низьку кваліфікацію	8,1	4,4	7,5
Я вважаю, що одна сторона дала хабар судді	17,7	14,0	15,2
Одна зі сторін відмовився дати хабар судді	0,0	0,0	0,0
Суддя якимось чином пов'язаний з однією зі сторін	11,3	5,3	10,2
Одна сторона в силу якихось причин не сподобалася судді	16,1	3,5	13,3
Інші причини	14,5	7,9	7,5
Важко відповісти	0,0	6,1	5,4

Оцінюючи різні аспекти діяльності суду, учасники судових засідань частіше схильні вважати, що дістатися суду було для них просто, умови очікування, а також пунктуальність слухань та умови розгляду справи, були хорошими, часовий проміжок між повісткою до суду та слуханням справи, ставлення та ввічливість суддів і прокурорів, а також працівників суду, які не є суддями, неупередженість суддів під час проведення усних слухань були задовільними, мова, якою розмовляв суддя/прокурор, рішення суду були зрозумілими, часові рамки для винесення судового рішення були обґрунтованими. Порівняно низькою є оцінка витрат на доступ до правосуддя – частка тих, хто вважає такі витрати високими (30,0%), нижча від частки тих, хто вважає їх низькими (42,6%).

Так само як і в попередніх дослідженнях, за всіма показниками оцінки, отримані під час опитування учасників судових засідань, є вищими, ніж оцінки учасників

загальнонаціонального опитування, які оцінювали власний досвід участі у судових засіданнях за останні два роки. Разом з тим, за більшістю показників не відбулося істотних змін в оцінках порівняно з результатами опитування на виході із судів, яке проводилося у попередні роки.

Як Ви вважаєте...

(Респонденти вибирали значення на шкалі від «0» до «6», залежно від того, яка оцінка для них є ближчою – та, що позначена зліва, чи та, що позначена справа)? середня оцінка

		Жовтень 2017 р.		Лютий 2019 р.		Жовтень 2020 р.		
		Загальнонаціональне опитування	Опитування на виході з приміщень судів	Загальнонаціональне опитування	Опитування на виході з приміщень судів	Загальнонаціональне опитування	Опитування на виході з приміщень судів	
Дістатися до суду було для Вас :	важко	4,1	4,7	4,5	4,7	4,0	4,7	просто
Знаки (вказівники) усередині будівлі суду були:	поганими	3,8	–	4,1	–	3,9	–	хорошими
Оздоблення кімнати суду було:	незадовільним	4,1	–	4,1	–	3,9	–	задовільним
Повістки суду були для Вас:	незрозумілими	4,0	–	4,4	–	4,3	–	зрозумілими
Умови очікування були:	поганими	3,5	4,6	3,6	4,8	3,6	4,7	хорошими
Часовий проміжок між повісткою до суду та слуханням справи був:	незадовільним	3,3	4,3	3,7	4,5	3,5	4,5	задовільним
Пунктуальність слухань та умови розгляду справи були для Вас:	поганими	3,1	4,3	3,6	4,5	3,7	4,5	хорошими
Ставлення та ввічливість працівників суду, які не є судьями, була:	незадовільною	3,7	5,0	3,9	5,1	4,1	5,0	задовільною
Ставлення та ввічливість суддів і прокурорів була:	незадовільною	3,6	4,8	4,0	5,0	4,1	4,9	задовільною
Мова, якою розмовляв суддя/прокурор, була:	незрозумілою	4,2	5,3	4,5	5,2	4,6	5,1	зрозумілою
Неупередженість суддів під час проведення усних слухань була:	незадовільною	3,4	4,5	4,0	4,8	3,9	4,6	задовільною
Рішення суду для Вас було:*	незрозумілим	4,0	5,0	4,3	5,1	4,3	4,8	зрозумілим
Часові рамки для винесення судового рішення були:*	занадто довгими	3,1	4,4	3,7	4,7	3,6	4,5	обґрунтованими
Якщо не враховувати оплату праці адвокатів, витрати на доступ до правосуддя є:	високими	–	–	–	3,1	–	3,4	низькими

* За даними показниками розраховані середні бали серед респондентів, які відповіли, що засідання відбулося і було винесене рішення по суті справи

Як Ви вважаєте..., за типом поселення, середня оцінка

		Жовтень 2017 р.		Лютий 2019 р.		Жовтень 2020 р.		
		В обласних центрах	В інших типах поселень	В обласних центрах	В інших типах поселень	В обласних центрах	В інших типах поселень	
Дістатися до суду було для Вас :	важко	4,6	4,8	4,8	4,6	4,9	4,6	просто
Умови очікування були:	поганими	4,4	4,8	4,7	4,7	4,7	4,6	хорошими
Часовий проміжок між повісткою до суду та слуханням справи був:	незадовільним	4,1	4,4	4,5	4,4	4,4	4,5	задовільним
Пунктуальність слухань та умови розгляду справи були для Вас:	поганими	4,1	4,4	4,3	4,5	4,5	4,5	хорошими
Ставлення та ввічливість працівників суду, які не є суддями, була:	незадовільною	4,8	5,2	5,1	5,0	5,0	5,0	задовільною
Ставлення та ввічливість суддів і прокурорів була:	незадовільною	4,5	5,0	5,0	4,9	4,9	5,0	задовільною
Мова, якою розмовляв суддя/прокурор, була:	незрозумілою	5,1	5,4	5,1	5,1	5,2	5,0	зрозумілою
Неупередженість суддів під час проведення усних слухань була:	незадовільною	4,2	4,8	4,7	4,7	4,5	4,7	задовільною
Рішення суду для Вас було:	незрозумілим	4,7	5,2	4,7	4,8	4,8	4,9	зрозумілим
Часові рамки для винесення судового рішення були:	занадто довгими	4,1	4,7	4,2	4,2	4,3	4,7	обґрунтованими
Якщо не враховувати оплату праці адвокатів, витрати на доступ до правосуддя є:	високими	–	–	3,2	3,0	3,3	3,4	низькими

За більшістю показників статистично значущих відмінностей в оцінках між обласними центрами та іншими населеними пунктами немає. Однак, жителям інших населених пунктів дещо важче, ніж жителям обласних центрів, було дістатися до суду. Дещо частіше жителі інших населених пунктів вказували, що мова, якою розмовляв суддя/прокурор, була незрозумілою. Проте, жителі інших населених пунктів вище оцінюють обґрунтованість часових рамок для винесення судового рішення.

Подібно до попередніх опитувань, за всіма показниками жителі Східного регіону вирізняються більш негативними оцінками порівняно з оцінками жителів інших регіонів.

Як Ви вважаєте..., за регіонами, середня оцінка

		Захід	Центр	Південь	Схід	
Дістатися до суду було для Вас :	важко	5,0	4,8	5,3	4,2	просто
Умови очікування були:	поганими	4,8	4,8	4,8	4,3	хорошими
Часовий проміжок між повісткою до суду та слуханням справи був:	незадовільним	4,6	4,5	4,6	4,3	задовільним
Пунктуальність слухань та умови розгляду справи були для Вас:	поганими	4,7	4,7	4,6	4,0	хорошими
Ставлення та ввічливість працівників суду, які не є суддями, була:	незадовільною	5,2	5,2	5,4	4,4	задовільною
Ставлення та ввічливість суддів і прокурорів була:	незадовільною	5,1	5,0	5,3	4,5	задовільною
Мова, якою розмовляв суддя/прокурор, була:	незрозумілою	5,4	5,3	5,5	4,4	зрозумілою
Неупередженість суддів під час проведення усних слухань була:	незадовільною	4,6	4,7	5,1	4,3	задовільною
Рішення суду для Вас було:	незрозумілим	4,9	4,8	5,3	4,6	зрозумілим
Часові рамки для винесення судового рішення були:	занадто довгими	4,6	4,5	4,9	4,3	обґрунтованими
Якщо не враховувати оплату праці адвокатів, витрати на доступ до правосуддя є:	високими	3,3	3,6	3,4	3,0	низькими

За більшістю показників зі зниженням рівня доходу респондентів знижується оцінка діяльності судів (виняток становлять лише зрозумілість рішення суду, оцінка часових рамок для винесення судового рішення та оцінка витрат на доступ до правосуддя).

Як Ви вважаєте..., за матеріальним становищем, середня оцінка

		Ледве зводимо кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на необхідні продукти	Вистачає на харчування та на придбання необхідних недорогих речей	У цілому на життя вистачає, але придбання речей тривалого вжитку, таких як меблі, холодильник, телевізор, уже викликає труднощі	Живемо забезпечено, але зробити деякі покупки ми поки що не в змозі (купити квартиру, автомобіль тощо)	
Дістатися до суду було для Вас :	важко	4,2	4,5	4,8	5,2	просто
Умови очікування були:	поганими	4,5	4,6	4,7	4,8	хорошими
Часовий проміжок між повісткою до суду та слуханням справи був:	незадовільним	4,1	4,2	4,6	4,6	задовільним
Пунктуальність слухань та умови розгляду справи були для Вас:	поганими	4,2	4,3	4,6	4,8	хорошими
Ставлення та ввічливість працівників суду, які не є судьями, була:	незадовільною	4,9	4,9	5,0	5,3	задовільною
Ставлення та ввічливість суддів і прокурорів була:	незадовільною	4,7	4,7	5,0	5,2	задовільною
Мова, якою розмовляв суддя/прокурор, була:	незрозумілою	4,9	4,9	5,1	5,5	зрозумілою
Неупередженість суддів під час проведення усних слухань була:	незадовільною	4,3	4,4	4,7	4,9	задовільною
Рішення суду для Вас було:	незрозумілим	4,9	4,8	5,3	4,6	зрозумілим
Часові рамки для винесення судового рішення були:	занадто довгими	4,6	4,5	4,9	4,3	обгрунтованими
Якщо не враховувати оплату праці адвокатів, витрати на доступ до правосуддя є:	високими	3,1	3,4	3,4	3,3	низькими

За всіма показниками оцінки тих, хто відповів, що рішення суду було винесене на їхню користь, були кращими, ніж оцінки тих, хто відповів, що рішення було на користь супротивної сторони.

Як Ви вважаєте..., залежно від того, на чю користь було винесене рішення суду, середня оцінка

		на користь респондента	на користь супротивної сторони	
Дістатися до суду було для Вас :	важко	5,1	4,4	просто
Умови очікування були:	поганими	5,0	4,3	хорошими
Часовий проміжок між повісткою до суду та слуханням справи був:	незадовільним	4,9	4,1	задовільним
Пунктуальність слухань та умови розгляду справи були для Вас:	поганими	5,1	3,8	хорошими
Ставлення та ввічливість працівників суду, які не є суддями, була:	незадовільною	5,4	4,5	задовільною
Ставлення та ввічливість суддів і прокурорів була:	незадовільною	5,3	4,3	задовільною
Мова, якою розмовляв суддя/прокурор, була:	незрозумілою	5,4	4,9	зрозумілою
Неупередженість суддів під час проведення усних слухань була:	незадовільною	5,1	3,8	задовільною
Рішення суду для Вас було:	незрозумілим	5,4	4,1	зрозумілим
Часові рамки для винесення судового рішення були:	занадто довгими	4,9	4,0	обґрунтованими
Якщо не враховувати оплати праці адвокатів, витрати на доступ до правосуддя є:	високими	3,8	2,8	низькими

Лише 53,4% опитаних учасників судових засідань зазначають, що вони почалися вчасно, хоча більшість зволікань були невеликими – до 30 хвилин (28,2%). 6,4% опитаних зазначили, що зволікання становило від години і більше, а 11,5% вказали, що засідання взагалі не відбулося і було перенесене на інший день. Ці результати істотно не відрізняються від тих, що були отримані у 2017 і 2019 роках.

Чи почалося сьогодні судове засідання вчасно, у призначений час, чи Вам довелося чекати, якщо так, то скільки?, %

	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020р.
Судове засідання відбулося точно у призначений час	52,1	50,4	53,4
Із запізненням до 15 хвилин	17,6	21,7	20,7
Із запізненням до 30 хвилин	10,4	8,6	7,5
Із запізненням до години	5,5	3,5	4,6
Із запізненням до 2 годин	1,0	1,1	0,8
Із запізненням більше 2 годин	0,8	1,2	1,0
Засідання взагалі не відбулося і було перенесене на інший день	11,9	12,9	11,5
Не відповіли	0,6	0,7	0,5

Ставлення до судової реформи

Відповідаючи на запитання стосовно рівня обізнаності з судовою реформою, 7,4% опитаних за загальнонаціональною вибіркою відповіли, що знають про неї, 50,1% - що дещо знають, 42,5% - не знають про неї. Показники обізнаності є кращими, ніж у 2012 році (з 37,4% до 50,1% зросла частка тих, хто дещо знає про реформу). Однак, порівняно з 2017 роком самооцінка рівня обізнаності дещо знизилася – менше стало тих, хто дещо знає про реформу (їх частка знизилася з 58,6% до 50,1%) і зросла частка тих, хто не знає (з 29% до 42,5%). Це може бути спричинене тим, що інформація про зміни в судовій системі меншою мірою представлена в ЗМІ, ніж 3 роки тому.

Чим вищим є рівень освіти, тим кращою є обізнаність про реформу, так само зростає рівень обізнаності із зростанням рівня добробуту респондентів. Помітно вищим є рівень обізнаності про судову реформу громадян, яким протягом останніх двох років довелося брати участь у розгляді судових справ - серед них 22,5% знають про судову реформу, 50,8% - дещо знають,

Чи знаєте (чули) Ви що-небудь про судову реформу в Україні?, %

	Листопад 2012 р.	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.
Знаю (чув)	7,4	9,6	6,8	7,4
Дещо знаю (чув)	37,4	58,6	53,9	50,1
Не знаю (не чув)	53,5	29,0	39,2	42,5
Не відповіли	1,6	2,8	0,1	0,0

Чи знаєте (чули) Ви що-небудь про судову реформу в Україні?, залежно від рівня освіти респондентів, %

	Неповна або загальна середня	Середня спеціальна	Вища або незакінчена вища
Знаю (чув)	4,5	7,3	9,4
Дещо знаю (чув)	41,1	51,3	54,7
Не знаю (не чув)	54,3	41,3	36,0

Чи знаєте (чули) Ви що-небудь про судову реформу в Україні?, залежно від рівня добробуту респондентів, %

	Ледве зводимо кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на необхідні продукти	Вистачає на харчування та на придбання необхідних недорогих речей	У цілому на життя вистачає, але придбання речей тривалого вжитку, таких як меблі, холодильник, телевизор, уже викликає труднощі	Живемо забезпечено, але зробити деякі покупки ми поки що не в змозі (купити квартиру, автомобіль тощо)
Знаю (чув)	4,9	6,1	7,0	17,8
Дещо знаю (чув)	41,8	48,1	56,1	42,3
Не знаю (не чув)	53,2	45,8	36,9	39,9

Лише 2,2% респондентів вважають, що судова реформа в Україні майже завершена і всі базові зміни зроблені, 45,7% – що вона перебуває в процесі реалізації і потрібно зробити ще ряд важливих кроків, 40,0% – що вона взагалі не розпочалася (у 2019 р. останніх було 46,1%). Серед тих, хто знає про судову реформу, помітно менше, ніж серед усіх

опитаних тих, хто вважає, що судова реформа взагалі не розпочалася (24,2%), і більше тих, хто вважає, що вона перебуває в процесі реалізації (63,8%), та тих, хто вважає, що вона майже завершена (5,4%).

Чи вважаєте ви, що судова реформа: %

	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.
Майже завершена, всі базові зміни зроблені	2,2	2,2
В процесі реалізації, але потрібно зробити ще ряд важливих кроків	42,1	45,7
Взагалі не розпочалася	46,1	40,0
Інше	8,9	10,7
Не відповіли	0,8	1,4

Лише 12,2% респондентів, опитаних за загальнонаціональною вибіркою, помітили зміни в системі правосуддя, що впроваджуються в Україні протягом останніх 5-и років, 24,8% вважають, що зміни відсутні, а переважна більшість (62,9%) або не стежать за змінами в судовій системі, або їм було важко відповісти на це запитання. Хоча, слід зазначити, частка тих, хто помітив зміни в системі правосуддя, все ж незначною мірою зросла порівняно з 2017р., коли таких було ще менше - 8,9%.

Представники молодших вікових груп помічають зміни в системі правосуддя частіше, ніж представники старших вікових груп, і рідше зазначають, що зміни відсутні. Якщо серед тих, хто знає про судову реформу, помітили зміни в системі правосуддя 47,3%, то серед тих, хто «щось чув про неї» – лише 16%, а серед тих, хто про неї нічого не знає – 1,7%. Так само частіше помічають зміни ті респонденти, яким протягом останніх двох років довелося брати участь у судових засіданнях (29%), не помічають змін серед них 28%.

Чи помітили ви зміни у системі правосуддя, що впроваджуються в Україні протягом останніх 5-х років?, %

	Загальнонаціональне опитування		Опитування на виході з приміщень судів	
	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.
Так, зміни є	8,9	12,2	20,7	20,9
Ні, зміни відсутні	27,0	24,8	26,9	21,9
Не слідкую за змінами у судовій системі	52,2	49,7	37,8	46,8
Важко відповісти	11,9	13,2	14,7	10,4

Чи помітили ви зміни у системі правосуддя, що впроваджуються в Україні протягом останніх 5-и років?, % (Загальнонаціональне опитування)

	18-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60 років і старші
Так, зміни є	14,6	17,3	12,6	9,2	8,6
Ні, зміни відсутні	17,6	23,6	26,3	31,0	26,1
Не слідкую за змінами у судовій системі	52,7	48,3	49,7	45,8	50,9
Важко відповісти	15,1	10,8	11,4	14,0	14,4

Серед респондентів, опитаних на виході із судів, тих, які вважають, що зміни є (20,9%), більше, ніж серед опитаних під час загальнонаціонального опитування. І практично стільки ж (21,9%) тих, хто вважає, що зміни відсутні (таких, до того ж, стало менше порівняно з 2019 р.).

Тим респондентам, які помітили зміни, ставилося запитання: «Вони були позитивними чи негативними?». Під час загальнонаціонального опитування 45,3% тих, хто помітив зміни, вважають їх позитивними, 11,5% - негативними, а 35,9% - як позитивними, так і негативними. Серед респондентів, опитаних на виході із судів, які помітили зміни, більше (60,3%), ніж серед опитаних під час загальнонаціонального опитування, тих, хто вважає їх позитивними і приблизно стільки ж (15,8%) – тих, хто вважає їх негативними.

На Вашу думку, ці зміни були позитивними чи негативними?, % серед тих, хто помітив зміни у системі правосуддя

	Загальнонаціональне опитування	Опитування на виході з приміщень судів
Позитивними	45,3	60,3
Негативними	11,5	15,8
Як позитивними, так і негативними	35,9	20,9
Важко відповісти	7,4	3,1

Серед тих, хто вважає, що зміни були як позитивними, так і негативними, 24,2% (або 1,1% усіх опитаних), вважають, що перші 2-3 роки зміни у системі правосуддя були позитивними, останні рік-півтора – негативними, відповідно 16,1% і 0,8% - що перші 2-3 роки зміни були негативними, останні рік-півтора – позитивними, а відповідно 45,3% і 2,0% - що останні 5 років у системі правосуддя спостерігалися як позитивні, так і негативні зміни.

Яка точка зору найбільш близька Вашій?, % серед опитаних, які помітили зміни у системі правосуддя і вважають їх як позитивними, так і негативними (кількість респондентів у цій групі становить 86 осіб)

Перші 2-3 роки зміни у системі правосуддя були позитивними, останні рік-півтора – негативними	24,2
Перші 2-3 роки зміни були негативними, останні рік-півтора – позитивними	16,1
Останні 5 років у системі правосуддя спостерігалися як позитивні, так і негативні зміни	45,3
Важко відповісти	14,5

*Таке само запитання ставилося також і під час опитування на виході з судів, однак, у цьому опитуванні лише 38 осіб відповіли, що помітили зміни у системі правосуддя і вважають їх як позитивними, так і негативними. Результати, отримані у такій малій групі, не можуть бути піддані статистичному аналізу

Порівняно з 2019 р. частка тих, хто цілком або скоріше підтримує зміни в системі правосуддя, зросла з 30,7% до 42,2%, а частка тих, хто не підтримує - знизилася з 21,6% до 15,4% (також з 47,7% до 42,5% знизилася частка тих, хто не визначився).

Найчастіше ці зміни підтримують у Західному регіоні (тут підтримка зросла з 37,9% до 52%). У всіх інших регіонах підтримка змін в системі правосуддя також зросла і частка тих, хто підтримує зміни, перевищує частку тих, хто їх не підтримує. Серед респондентів, яким протягом останніх двох років довелося брати участь у судових засіданнях, підтримують зміни в системі правосуддя 51%, тоді як серед тих, хто не має такого досвіду - 40,7%.

Наскільки ви підтримуєте чи не підтримуєте зміни у системі правосуддя України?, %

	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.
Цілком підтримую	8,9	15,2
Скоріше, підтримую	21,8	27,0
Скоріше, не підтримую	12,1	7,6
Взагалі не підтримую	9,5	7,8
Важко відповісти	47,7	42,5

Наскільки ви підтримуєте чи не підтримуєте зміни у системі правосуддя України?, %, залежно від регіону

	Захід	Центр	Південь	Схід
Цілком підтримую	18,9	14,7	16,6	11,9
Скоріше, підтримую	33,1	26,0	20,7	25,6
Скоріше, не підтримую	6,2	9,5	2,5	8,7
Взагалі не підтримую	5,6	9,6	5,8	8,1
Важко відповісти	36,2	40,2	54,4	45,8

Підтримка змін в системі правосуддя найчастіше вмотивована необхідністю покращення системи правосуддя, зміни недосконалої системи, подолання корупції, забезпечення верховенства права і справедливості.

Відсутність підтримки змін в системі правосуддя найчастіше пояснюється респондентами тим, що досі не відбулися зміни на краще, невірою в можливість змінити систему і подолати корупцію, недовірою до тих, хто здійснює реформи.

Поясніть, чому ви підтримуєте чи не підтримуєте зміни у системі правосуддя України? (Дайте свій варіант відповіді), % серед тих, хто підтримує зміни у системі правосуддя України (наведено відповіді, які назвали від 1% і більше тих, хто підтримує зміни у системі правосуддя України

Сподіваюсь на покращення	12,0
Потрібні зміни на краще	11,1
Зникне корупція, потрібно знищити корупцію, зараз високий рівень корупції	10,2
Потрібно змінювати систему, вона недосконала	7,3
Реформи сприяють розвитку	6,5
Суд має бути чесним і законним	6,4
Суд має бути справедливим	5,3
Суди краще працюватимуть	3,5
Зараз немає порядку	3,2
Потрібна незалежність судів від влади	3,2
Судді стануть більш відповідальними	2,9
Потрібно відновити довіру до правосуддя	2,8
Бідні зараз не захищені	2,4
Потрібні більш прозорі рішення судів	2,4
Поступово реформи все ж таки йдуть	2,4
Хочу жити у правовій державі	2,4
Звільнення із судів старих кадрів	2,1
Зараз судитися дуже дорого	1,2
Суди працюють на владу	1,2
Потрібно більше народного контролю	1,1
Зараз все вирішують гроші	1,1
Довіряю реформі	1,1
Судова реформа поки що не працює	1,1
Важко відповісти	6,6
Не відповіли	6,5

Поясніть, чому ви не підтримуєте зміни у системі правосуддя України? (Дайте свій варіант відповіді), % серед тих, хто не підтримує зміни у системі правосуддя України (наведено відповіді, які назвали від 1% і більше тих, хто не підтримує зміни у системі правосуддя України)

Не бачу змін	23,8
Не вірю в покращення	17,7
Високий рівень корупції	7,7
Немає довіри	5,8
Мені байдуже	4,8
Стало ще гірше	4,5
Корупцію спинити важко	3,8
Судова реформа не працює	3,9
Все вирішують гроші	2,9
Обіцяне не виконується	2,6
Суди працюють на владу	2,6
Суди мають бути більш прозорі	2,3
Потрібна кримінальна відповідальність суддів за сфабриковані вироки	2,3
Рішення необ'єктивні	2,3
Бідні не захищені у судах	2,9
Потрібно вибирати суддів	1,0
Потрібні зміни на краще	1,0
Суд має бути справедливим	1,0
Суд має бути чесним і законним	1,0
Важко відповісти	8,7
Не відповіли	8,9

Лише 20,4% опитаних за загальнонаціональною вибіркою вважають, що сьогодні судді в Україні є повністю або в цілому незалежними, тоді як протилежної точки зору (судді є переважно або повністю залежними) дотримуються 67,8% опитаних.

Серед тих, хто брав участь у судових засіданнях протягом останніх двох років, частка тих, хто вважає, що судді є незалежними, дещо більша, ніж серед тих, хто не має такого досвіду (відповідно 32,2% і 18,6%), хоча в обох групах переважна більшість так не вважає (відповідно 60,0% і 69,1%).

Серед респондентів, які були опитані на виході з судів, 42,3% вважають, що сьогодні судді в Україні є незалежними, а протилежної точки зору дотримуються 43,4%.

За даними опитування на виході з судів, серед респондентів, які відповіли, що суд виніс рішення на їх користь, 50,7% вважають суддів незалежними, тоді як серед тих, хто відповів, що рішення було винесене на користь супротивної сторони, – лише 31%, а відповідно 34,0% і 58,1% що вони є залежними.

Як Ви вважаєте, чи є сьогодні в Україні судді незалежними?, %

	Загальнонаціональне опитування		Опитування на виході з приміщень судів	
	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.
Судді є повністю незалежними	3,2	3,7	10,9	10,5
В цілому судді є незалежними, але можливий вплив на деяких представників суддівського корпусу	18,8	16,7	31,7	31,8
Судді є переважно залежними, але на деяких суддів вплинути неможливо	32,6	31,8	30,2	27,9
Судді є повністю залежними	34,7	36,0	14,5	15,5
Важко відповісти	10,6	11,7	12,7	14,3

Якщо у 2017 р. найчастіше громадяни України вважали, що для того, щоб судді були незалежними, вони мають обиратися громадянами (так вважали 37,7%), то у 2019 р. частка тих хто поділяє цю точку зору, знизилася до 31,3% і в 2020 р. мало змінилася (28,5%). Хоча вона і залишається однією з найбільш підтримуваних, однак поділяє лідерство з точкою зору, що судді повинні призначатися Вищою радою правосуддя (або іншим незалежним суддівським органом) (28,5%). Частка тих, хто поділяє останню позицію, зросла порівняно з 2017 р. (тоді так вважали 16,8% опитаних). Тих, хто вважає, що вони повинні призначатися Президентом (4,3%), Верховною Радою (2,8%), обласною радою (2,5%), як і в 2017 і 2019 рр., значно менше. Ще 16,2% вважають, що не має значення, ким вони призначаються чи обираються, а 16,5% було важко відповісти на це питання.

Для того, щоб судді були незалежними, вони мають призначатися (обиратися):, %

	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.
Президентом	4,7	3,7	4,3
Верховною Радою	4,3	2,9	2,8
Обласною радою	2,6	2,5	2,5
Вищою радою правосуддя (або іншим незалежним суддівським органом)	16,8	28,8	28,5
Громадянами, так само як і народні депутати	37,7	31,3	28,5
Іншим суб'єктом	1,2	0,5	0,7
Не має значення, ким вони призначаються чи обираються	15,1	16,5	16,2
Важко відповісти	17,6	13,7	16,5

Серед тих, хто вважає, що сьогодні судді є незалежними, порівняно з тими, хто дотримується протилежної точки зору, меншою є частка тих, хто виступає за обрання суддів громадянами (відповідно 23,3% і 32,9%), і більшою є частка тих, хто виступає за їх призначення Вищою радою правосуддя (відповідно 39,2% і 26,7%) та Президентом (відповідно 9,0% і 2,7%). Жителі Східного регіону, помітно рідше, ніж жителі інших регіонів, вважають, що судді повинні обиратися громадянами (18,9%).

Лише 12,5% опитаних вважають належним стан виконання рішень судів (що, однак, дещо більше, ніж у 2019р., коли таких було 7,8%), 53,1% дотримуються протилежної точки зору.

Чи вважаєте Ви належним стан виконання рішень судів?, %

	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.
Так	7,8	12,5
Ні	54,3	53,1
Важко відповісти	37,9	34,4

Лише 9,8% респондентів, які опитувалися за загальнонаціональною вибіркою, і 13,5% тих, що були опитані на виході з приміщень судів, відповіли, що вони відстежують процес кваліфікаційного оцінювання суддів.

Чи відслідковуєте ви процес кваліфікаційного оцінювання суддів?, %

	Загальнонаціональне опитування		Опитування на виході з приміщень судів	
	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.
Так	9,9	9,8	16,3	13,5

Ні	90,0	89,6	80,9	86,0
НВ	0,2	0,7	2,8	0,5

Респонденти, опитані за загальнонаціональною вибіркою, які цього не роблять, найчастіше пояснюють це тим, що їх це не цікавить (40,6%), відсутністю часу (25,3%) та недовірою до органу, що проводить оцінювання (20,2%).

Якщо не відслідковуєте, то чому? % тих, хто не відстежує процес кваліфікаційного оцінювання суддів

	Загальнонаціональне опитування	
	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.
Не маю часу	26,0	25,3
Нецікаво	39,2	40,6
Довіряю органу, що проводить оцінювання	6,6	9,2
Не довіряю органу, що проводить оцінювання	23,4	20,2
Інше	4,1	3,6
НВ	0,7	1,1

При цьому оцінюючи, яку роль мають відігравати представники громадського сектору при проведенні кваліфікаційного оцінювання та конкурсних процедур щодо суддів, найчастіше (49,3% опитаних за загальнонаціональною вибіркою і 40,2 % опитаних на виході з приміщень судів) респонденти дають відповідь, що вони повинні відігравати допоміжну роль, відповідно 14,1% і 15,7% – що повинні відігравати вирішальну роль і відповідно 15,5% і 18,9% – що вони не повинні долучатися до цих процесів. Серед опитаних за загальнонаціональною вибіркою порівняно з 2019 р. знизилася частка тих, хто вважає, що представники громадського сектору повинні відігравати при цьому вирішальну роль, і зросла частка тих, хто дотримується думки, що вони повинні відігравати допоміжну роль. Серед опитаних на виході із судів порівняно з 2019 р. знизилася частка тих, хто вважає, що представники громадського сектору повинні відігравати при цьому вирішальну роль, і зросла частка тих, хто дотримується думки, що вони не повинні долучатися до цих процесів.

Яку роль мають відігравати представники громадського сектору при проведенні кваліфікаційного оцінювання та конкурсних процедур щодо суддів?, %

	Загальнонаціональне опитування		Опитування на виході з приміщень судів	
	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.
Вирішальну роль	19,1	14,1	19,6	15,7
Допоміжну роль	39,7	49,3	42,8	40,2
Не повинні долучатися до цих процесів	15,7	15,5	14,2	18,9
Важко відповісти	25,5	21,0	23,4	25,2

42,1% опитаних за загальнонаціональною вибіркою вважають, що потрібно залучати міжнародних експертів для призначення всіх суддів в Україні, протилежної точки зору дотримуються 37% опитаних. Якщо жителі Західного і Центрального регіонів переважно підтримують ідею залучення міжнародних експертів до призначення суддів, то жителі Південного і Східного регіонів, навпаки, частіше виступають проти.

Чи потрібно залучати міжнародних експертів для призначення всіх суддів в Україні?, %

Так	42,1
Ні	37,0
Важко відповісти	20,9

Чи потрібно залучати міжнародних експертів для призначення всіх суддів в Україні?, залежно від регіону, %

	Захід	Центр	Південь	Схід
Так	48,0	53,4	27,1	27,2
Ні	29,3	27,7	49,6	51,6
Важко відповісти	22,7	18,9	23,3	21,2

21,7% респондентів вважають, що залучати іноземних експертів для призначення суддів в Україні чи для перевірки кандидатів на посади членів Вищої ради правосуддя або Вищої кваліфікаційної комісії суддів можна лише за умови володіння ними українською мовою та досконалого володіння українською юридичною термінологією, 29,4% – що до виконання цих функцій можна залучати іноземних експертів, навіть якщо вони не володіють українською мовою та українською юридичною термінологією, 29,7% – що до виконання цих функцій не потрібно залучати іноземних експертів за жодних умов.

Ви згодні чи незгодні з точкою зору, що залучати іноземних експертів для призначення суддів в Україні чи для перевірки кандидатів на посади членів Вищої ради правосуддя або Вищої кваліфікаційної комісії суддів можна лише за умови володіння ними українською мовою та досконалого володіння українською юридичною термінологією?, %

Вважаю, що до виконання цих функцій можна залучати лише тих іноземних експертів, які володіють українською мовою та українською юридичною термінологією	29,4
До виконання цих функцій можна залучати іноземних експертів, навіть якщо вони не володіють українською мовою та українською юридичною термінологією	21,7
До виконання цих функцій не потрібно залучати іноземних експертів за жодних умов	29,7
Важко відповісти	19,2

Оцінюючи зміни в судовій системі України, респонденти переважно позитивно оцінюють всі зміни. Однак, порівняно з 2019 р. значно зросла частка тих, кому важко було оцінити зміни і події, що відбулися у 2016-2017 рр. (очевидно, тому, що респонденти вже погано пам'ятають сутність цих змін). Так, прийняття змін до Конституції в частині правосуддя у 2016 р. цілком або переважно позитивно оцінили під час загальнонаціонального опитування у 2019 р. 60,6% респондентів, а у 2020 р. – лише 37,4%, тоді як частка тих, кому важко було відповісти на це питання, зросла з 28,3% до 52,1% (частка тих, хто негативно оцінив це, залишилася практично незмінною)

Схожа картина спостерігається при оцінці створення нового Верховного Суду з нуля 2017 році, а також (хоча і не так виразно) при оцінці перезавантаження Вищої ради правосуддя, відновлення роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, встановлення нових правил судового процесу.

Однак, переважаюче позитивне ставлення до звільнення частини суддів і можливості для людей не з системи - адвокатів та науковців - стати судьями майже не змінилося порівняно з 2019 р., що відображає незмінно високий запит в суспільстві на оновлення суддівського корпусу. Високий запит на оновлення суддівського корпусу підтверджується також тим, що 64,3% опитаних позитивно ставляться до призначення до місцевих судів нових суддів (у 2019 р. це запитання не ставилося).

Аналогічні тенденції проявилися і в дослідженні, проведеному на виході із судів.

Більшість опитаних як за загальнонаціональною вибіркою, так і на виході із судів позитивно сприймають створення Вищого антикорупційного суду (відповідно 54,9% і 50,4%), негативно до цього ставляться лише відповідно 14,8% і 14,6%.

Кожна з наступних змін є позитивною чи негативною для судової системи України?, %

	Цілком позитивною	Скоріше позитивною	Скоріше негативною	Цілком негативною	Важко відповісти
Прийняття змін до Конституції в частині правосуддя у 2016 р.					
Загальнонаціональне опитування					
<i>Лютий 2019 р.</i>	24,4	36,2	8,2	2,9	28,3
<i>Жовтень 2020 р.</i>	12,9	24,5	8,0	2,5	52,1
Опитування на виході з приміщень судів					
<i>Лютий 2019 р.</i>	18,6	32,3	12,1	4,3	32,8
<i>Жовтень 2020 р.</i>	9,5	24,0	9,3	3,9	53,3
Створення нового Верховного Суду з нуля 2017 році					
Загальнонаціональне опитування					
<i>Лютий 2019 р.</i>	31,5	36,8	8,5	2,2	21,0
<i>Жовтень 2020 р.</i>	18,4	29,3	9,1	2,8	40,3
Опитування на виході з приміщень судів					
<i>Лютий 2019 р.</i>	27,7	34,7	7,7	4,6	25,2
<i>Жовтень 2020 р.</i>	16,9	24,4	9,1	4,6	45,0
Перезавантаження Вищої ради правосуддя					
Загальнонаціональне опитування					
<i>Лютий 2019 р.</i>	33,5	35,7	8,3	2,3	20,2
<i>Жовтень 2020 р.</i>	25,0	31,0	7,2	3,0	33,7
Відновлення роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України*					
Загальнонаціональне опитування					
<i>Лютий 2019 р.</i>	33,4	37,1	7,5	2,3	19,6
<i>Жовтень 2020 р.</i>	25,4	32,6	5,6	1,7	34,7
Звільнення частини суддів					
Загальнонаціональне опитування					
<i>Лютий 2019 р.</i>	37,1	32,7	7,9	1,9	20,4
<i>Жовтень 2020 р.</i>	33,4	31,9	6,8	2,7	25,3
Опитування на виході з приміщень судів					
<i>Лютий 2019 р.</i>	29,8	27,5	10,4	8,7	23,6
<i>Жовтень 2020 р.</i>	30,1	29,0	13,8	4,9	22,2
Можливість для людей не з системи – адвокатів та науковців – стати судьями					
Загальнонаціональне опитування					
<i>Лютий 2019 р.</i>	28,4	30,6	11,6	4,9	24,5
<i>Жовтень 2020 р.</i>	27,7	28,7	10,4	5,9	27,2
Опитування на виході з приміщень судів					

	Цілком позитивною	Скоріше позитивною	Скоріше негативною	Цілком негативною	Важко відповісти
<i>Лютий 2019 р.</i>	30,9	26,3	11,8	9	21,9
<i>Жовтень 2020 р.</i>	22,6	26,8	12,7	7,6	30,4
Нові правила судового процесу					
Загальнонаціональне опитування					
<i>Лютий 2019 р.</i>	28,0	31,9	6,3	1,8	32,0
<i>Жовтень 2020 р.</i>	22,6	27,1	5,8	1,7	42,8
Опитування на виході з приміщень судів					
<i>Лютий 2019 р.</i>	25,9	25,8	9,5	4,7	34,1
<i>Жовтень 2020 р.</i>	16,6	20,2	7,6	3,6	51,9
Створення Вищого антикорупційного суду					
Загальнонаціональне опитування					
<i>Жовтень 2020 р.</i>	27,6	27,3	9,0	5,8	30,3
Опитування на виході з приміщень судів					
<i>Жовтень 2020 р.</i>	26,1	24,3	8,5	6,1	35,1
Призначення до місцевих судів нових суддів					
Загальнонаціональне опитування					
<i>Жовтень 2020 р.</i>	30,7	33,6	4,9	1,5	29,3

*У 2019 р. – Презавантаження Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

Оцінюючи, наскільки позитивною чи негативною є кожна зі змін до Конституції України в частині правосуддя, респонденти позитивно оцінюють всі представлені в опитувальнику зміни: підвищення кваліфікаційних вимог до суддів (86,8% серед опитаних за загальнонаціональною вибіркою і 76,4% опитаних на виході із приміщень судів), конкурс при призначенні та переведенні суддів (відповідно 82,6% і 71,8%), обмеження суддівського імунітету (відповідно 76,5% і 67,2%), усунення політичних органів (парламенту та Президента) від вирішення питань суддівської кар'єри (відповідно 71,3% і 59,8%), запровадження інституту конституційної скарги (відповідно 69,0% і 54,2%), створення Вищої ради правосуддя, як головного конституційного органу, що вирішує питання суддівської кар'єри (відповідно 66,8% і 52,3%), створення судів законом замість указу Президента (66,9% серед опитаних за загальнонаціональною вибіркою).

Дайте відповідь по кожній з перелічених змін до Конституції України в частині правосуддя, вважаєте ви її позитивною чи негативною для судової системи України?, %

	Цілком позитивною	Скоріше позитивною	Скоріше негативною	Цілком негативною	Важко відповісти
Усунення політичних органів (парламенту та Президента) від вирішення питань суддівської кар'єри					
Загальнонаціональне опитування					
<i>Лютий 2019 р.</i>	42,2	35,9	4,9	1,2	15,8
<i>Жовтень 2020 р.</i>	38,7	32,6	7,1	1,8	19,9

	Цілком позитивною	Скоріше позитивною	Скоріше негативною	Цілком негативною	Важко відповісти
Опитування на виході з приміщень судів					
<i>Лютий 2019 р.</i>	35,2	30,6	5,9	4,3	24,0
<i>Жовтень 2020 р.</i>	30,2	29,6	6,6	2,6	30,9
Обмеження суддівського імунітету					
Загальнонаціональне опитування					
<i>Лютий 2019 р.</i>	48,2	32,2	5,7	1,5	12,4
<i>Жовтень 2020 р.</i>	45,0	31,5	4,0	3,1	16,3
Опитування на виході з приміщень судів					
<i>Лютий 2019 р.</i>	38,0	28,5	7,8	4,2	21,5
<i>Жовтень 2020 р.</i>	36,1	31,1	9,7	3,2	19,8
Конкурс при призначенні та переведенні суддів					
Загальнонаціональне опитування					
<i>Лютий 2019 р.</i>	48,8	32,9	4,2	1,9	12,1
<i>Жовтень 2020 р.</i>	50,5	32,1	3,2	1,4	12,8
Опитування на виході з приміщень судів					
<i>Лютий 2019 р.</i>	41,5	29,9	5,5	3,1	20,0
<i>Жовтень 2020 р.</i>	38,9	32,9	6,6	2,7	19,0
Підвищення кваліфікаційних вимог до суддів					
Загальнонаціональне опитування					
<i>Лютий 2019 р.</i>	54,6	31,1	3,2	1,7	9,4
<i>Жовтень 2020 р.</i>	58,3	28,5	2,2	1,0	10,0
Опитування на виході з приміщень судів					
<i>Лютий 2019 р.</i>	49,3	27,8	4,8	3,2	14,9
<i>Жовтень 2020 р.</i>	46,9	29,5	4,3	2,4	16,9
Запровадження інституту конституційної скарги					
Загальнонаціональне опитування					
<i>Лютий 2019 р.</i>	43,8	29,8	4,3	1,4	20,7
<i>Жовтень 2020 р.</i>	41,6	27,4	4,1	1,0	25,9
Опитування на виході з приміщень судів					
<i>Лютий 2019 р.</i>	37,8	27,1	4,5	3,1	27,5
<i>Жовтень 2020 р.</i>	29,0	25,2	5,2	3,4	37,3
Створення Вищої ради правосуддя, як головного конституційного органу, що вирішує питання суддівської кар'єри					
Загальнонаціональне опитування					
<i>Лютий 2019 р.</i>	40,7	30,9	5,3	1,9	21,1

	Цілком позитивною	Скоріше позитивною	Скоріше негативною	Цілком негативною	Важко відповісти
<i>Жовтень 2020 р.</i>	37,9	28,9	5,7	1,5	26,1
Опитування на виході з приміщень судів					
<i>Лютий 2019 р.</i>	27,2	30,2	7,2	4,8	30,5
<i>Жовтень 2020 р.</i>	21,8	30,5	7,5	3,7	36,4
Створення судів законом замість указу Президента					
Загальнонаціональне опитування					
<i>Лютий 2019 р.</i>	43,8	28,3	4,7	2,3	20,9
<i>Жовтень 2020 р.</i>	40,1	26,8	5,1	1,7	26,4

Відповідаючи на питання, які ще зміни в законодавстві необхідно зробити для успішного проведення судової реформи, більшість респондентів вважають необхідним реформування прокуратури (76,2% серед опитаних за загальнонаціональною вибіркою і 63,9% опитаних на виході з приміщень судів), реформування органів досудового слідства (відповідно 73,8% і 63,1%), запровадження єдиних стандартів правничої професії (відповідно 69,6% і 64,1%), реформування правничої освіти (відповідно 66,4% і 57,8%), реформування адвокатури (відповідно 67,8% і 53,1%), створення комісії за участі міжнародних експертів, які перевірятимуть кандидатів в члени Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (відповідно 57,9% і 60,6%).

Які ще зміни в законодавстві необхідно зробити для успішного проведення судової реформи?, %

	Необхідно	Не потрібно	Важко відповісти
Реформування адвокатури			
Загальнонаціональне опитування			
<i>Лютий 2019 р.</i>	64,9	11,6	23,5
<i>Жовтень 2020 р.</i>	67,8	10,0	22,3
Опитування на виході з приміщень судів			
<i>Лютий 2019 р.</i>	57,3	20,1	22,6
<i>Жовтень 2020 р.</i>	53,1	19,7	27,2
Реформування правничої освіти			
Загальнонаціональне опитування			
<i>Лютий 2019 р.</i>	66,2	11,7	22,1
<i>Жовтень 2020 р.</i>	66,4	12,0	21,6
Опитування на виході з приміщень судів			
<i>Лютий 2019 р.</i>	62,8	17,3	20,0
<i>Жовтень 2020 р.</i>	57,8	15,6	26,6
Запровадження єдиних стандартів правничої професії			
Загальнонаціональне опитування			
<i>Лютий 2019 р.</i>	71,5	7,7	20,8
<i>Жовтень 2020 р.</i>	69,6	9,3	21,0
Опитування на виході з приміщень судів			
<i>Лютий 2019 р.</i>	66,4	11,7	21,9
<i>Жовтень 2020 р.</i>	64,1	10,3	25,6
Реформування прокуратури			
Загальнонаціональне опитування			
<i>Лютий 2019 р.</i>	74,4	6,2	19,4

	Необхідно	Не потрібно	Важко відповісти
<i>Жовтень 2020 р.</i>	76,2	5,7	18,1
Опитування на виході з приміщень судів			
<i>Лютий 2019 р.</i>	68,2	12,3	19,5
<i>Жовтень 2020 р.</i>	63,9	11,5	24,6
Реформування органів досудового слідства			
Загальнонаціональне опитування			
<i>Лютий 2019 р.</i>	73,2	6,9	19,8
<i>Жовтень 2020 р.</i>	73,8	6,8	19,4
Опитування на виході з приміщень судів			
<i>Лютий 2019 р.</i>	70,1	10,0	20,0
<i>Жовтень 2020 р.</i>	63,1	9,9	27,0
Створення комісії за участі міжнародних експертів, які перевірятимуть кандидатів в члени Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України			
Загальнонаціональне опитування			
<i>Жовтень 2020 р.</i>	57,9	18,5	23,6
Опитування на виході з приміщень судів			
<i>Жовтень 2020 р.</i>	60,6	16,1	23,3

Як і 2019 р., найчастіше громадяни, опитані за загальнонаціональною вибіркою, вважають, що успішність судової реформи залежить від комплексного впливу низки чинників: суспільно-політичних змін, системної реформи органів державної влади, виконання судових рішень, зміни правосвідомості громадян, реформи органів правопорядку, реформи прокуратури та адвокатури (таку точку зору поділяють 54,3% опитаних, у 2019 р. - 41,7%). Порівняно з 2019 р. знизилася (з 23,9% до 15,1%) частка тих, хто ставить успішність судової реформи у залежність лише від суспільно-політичних змін.

Від чого залежить успішність судової реформи? *Респонденти могли обрати будь яку кількість відповідей, %*

	<i>Лютий 2019 р.</i>	<i>Жовтень 2020 р.</i>
Від системної реформи органів державної влади	17,4	18,1
Від суспільно-політичних змін	23,9	15,1
Від зміни правосвідомості громадян	11,9	14,7
Від виконання судових рішень	14,5	13,8
Від реформи органів правопорядку	8,7	11,3
Від реформи прокуратури	7,7	10,8
Від реформи адвокатури	6,2	8,2
Від усього перерахованого	41,7	54,3
Інше	0,6	0,8
Важко відповісти	10,8	8,6

Довіра до судової влади та загальна оцінка діяльності судів громадянами

Переважає більшість українців не вважають українські суди об'єктивними та незалежними. Зокрема, якщо супротивними сторонами в суді виступають громадянин з високим рівнем доходів і громадянин з низьким рівнем доходів, то 78,2% респондентів вважають, що більше шансів виграти справу у громадянина з високим рівнем доходів. Протилежної думки дотримуються лише 1,4% опитаних. Решта опитаних вважають, що їх шанси рівні або не визначилися з відповіддю. Переконавання громадян щодо прихильності судів до багатих є досить сильними та усталеними. Так, громадська думка з цього приводу фактично не змінилася порівняно з 2012 роком. Крім того, суттєвих відмінностей з цих питань немає в залежності від віку, статі та регіону проживання респондента. До того ж, розподіл відповідей на це питання респондентів, які сказали, що особисто знайомі з такими випадками, не відрізнялися від відповідей населення в цілому.

У випадку, коли супротивними сторонами виступають роботодавець і найманий працівник, більшість опитаних (69,1%) вважають, що більше шансів виграти у роботодавця. Якщо сторонами у суді виступають звичайний громадянин і представник органів влади, то три чверті опитаних (74,5%) вважають, що більше шансів виграти має представник влади. Цей показник не змінився порівняно з 2019 роком, проте це дещо менше, ніж фіксувалося у 2012 та 2017 роках. Майже не відрізняється розподіл відповідей респондентів, які особисто знайомі з такими випадками: серед них на вищі шанси роботодавця вказують 71,5%, а органу влади – 73,7%. Думка про прихильність судів до роботодавців або органів влади, порівняно зі звичайними громадянами превалює в усіх групах населення.

Не такими однозначними є оцінки респондентами ситуації, коли супротивними сторонами в суді виступають власник великого підприємства і орган влади. Третина опитаних (33,2%) вважають, що в цій ситуації більше шансів виграти справу у органу влади, а 16,8% - що у власника великого підприємства. Ще третина опитаних (31,9%) схиляються до думки, що шанси приблизно рівні, а решта – не визначилися з відповіддю. Такий розподіл відповідей залишається майже незмінним з 2012 року. Однак, думки респондентів, які знають про конкретні подібні випадки, розподілилися інакше. Більше того, саме у відповідях цієї категорії респондентів відбулися зміни порівняно з 2019 роком, коли майже порівну представників цієї групи вважали, що більше шансів виграти справу мають власник великого підприємства (25,7%) і орган влади (29,8%). У 2020 році респонденти, які знають про конкретні подібні випадки, хоч і з іншим розподілом, але, як і населення в цілому, частіше вважають, що більше шансів у органу влади (40,0%). У те, що більше шансів має власник великого підприємства, вірять 23,7% представників цієї групи.

У разі, коли сторонами виступатимуть громадянин України і громадянин іноземної держави відносно більшість опитаних (32,1%) вважають шанси однаковими. Це дещо менше, ніж було у 2012-2019 роках (33-40%). 24,2% опитаних вважають, що шансів більше у громадянина іноземної держави, а 12,9% - що у громадянина України. Близько третини опитаних (30,7%) не визначилися з відповіддю. Серед респондентів, які знають про конкретні подібні випадки, частка тих, хто вважає вищими шанси громадянина України, є близькою до масиву в цілому (11,2%), а шанси іноземного громадянина вищими вважають 37,2%.

Як Ви вважаєте, у кого більше шансів виграти справу в українському суді у випадку, якщо супротивними сторонами у суді виступають:

Громадянин з високим рівнем доходів і громадянин з низьким рівнем доходів?, %

	% усіх				% тих, кому відомі конкретні випадки	
	Листопад 2012р.	Жовтень 2017р.	Лютий 2019р.	Жовтень 2020р.	Лютий 2019р.	Жовтень 2020р.
У громадянина з високим рівнем доходів	79,1	81,1	78,9	78,2	80,0	82,0
У громадянина з низьким рівнем доходів	0,7	0,7	1,8	1,4	2,5	1,4
Мають однакові шанси виграти справу	13,1	10,6	13,6	12,6	15,2	9,7
Важко відповісти	7,0	7,6	5,8	7,8	2,3	6,9

Роботодавець (власник підприємства) і найманий працівник?, %

	% усіх				% тих, кому відомі конкретні випадки	
	Листопад 2012р.	Жовтень 2017р.	Лютий 2019р.	Жовтень 2020р.	Лютий 2019р.	Жовтень 2020р.
У роботодавця (власника підприємства)	73,5	74,7	69,2	69,1	66,8	71,5
У найманого працівника	1,2	2,2	3,9	2,2	5,0	1,9
Мають однакові шанси виграти справу	17,0	14,2	19,2	18,2	24,1	20,1
Важко відповісти	8,4	8,8	7,7	10,5	4,0	6,5

Звичайний громадянин України і представник органів влади?, %

	% усіх				% тих, кому відомі конкретні випадки	
	Листопад 2012р.	Жовтень 2017р.	Лютий 2019р.	Жовтень 2020р.	Лютий 2019р.	Жовтень 2020р.
У звичайного громадянина України	3,5	4,6	5,5	4,6	10,4	7,1
У представника органів влади	78,1	78,1	73,4	74,5	68,3	73,7
Мають однакові шанси виграти справу	11,4	9,4	14,5	11,6	18,0	11,1
Важко відповісти	6,9	7,8	6,5	9,3	3,3	8,2

Власник великого підприємства і орган влади?, %

	% усіх				% тих, кому відомі конкретні випадки	
	Листопад 2012р.	Жовтень 2017р.	Лютий 2019р.	Жовтень 2020р.	Лютий 2019р.	Жовтень 2020р.
У власника великого підприємства	19,0	19,5	18,7	16,8	25,7	23,7
У органу влади	33,5	37,3	33,8	33,2	29,8	40,0
Мають однакові шанси виграти справу	33,4	28,2	34,5	31,9	36,5	24,8
Важко відповісти	14,1	15,0	13,0	18,1	8,0	11,5

Громадянин іноземної держави і громадянин України?, %

	% усіх				% тих, кому відомі конкретні випадки	
	Листопад 2012р.	Жовтень 2017р.	Лютий 2019р.	Жовтень 2020р.	Лютий 2019р.	Жовтень 2020р.
У громадянина іноземної держави	22,7	29,1	21,6	24,2	26,2	37,2
У громадянина України	12,0	10,3	11,4	12,9	15,3	11,2
Мають однакові шанси виграти справу	36,9	33,5	40,2	32,1	44,1	32,0
Важко відповісти	28,4	27,0	26,8	30,7	14,5	19,6

Відповідаючи на питання про те, чим, на їх думку, найчастіше керуються судді при винесенні судового рішення, найчастіше респонденти вважали, що власною вигодою (34,8%). Рідше висловлювалася думка, що судді найчастіше керуються законом (13,3%), обставинами справи (11,7%), майновим та/або посадовим становищем сторін (14,2%). Ще рідше громадяни відповідали, що судді керуються вказівкою голови суду (7,6%), політичною ситуацією в державі (5,1%). Розподіл відповідей на це питання з 2012 року змінювався дуже незначною мірою.

Чим, на Вашу думку, найчастіше керуються судді при винесенні судового рішення?, %

	Листопад 2012 р.	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020р.
Законом	15,1	8,9	11,4	13,3
Обставинами справи	12,0	8,3	12,8	11,7
Вказівкою голови суду	7,1	7,9	8,1	7,6
Політичною ситуацією в державі	5,1	6,8	7,0	5,1
Майновим та/або посадовим становищем сторін	13,7	14,6	12,8	14,2
Власною вигодою (у тому числі отриманою за рішення незаконною винагородою)	33,1	39,5	33,2	34,8
Іншими обставинами	1,8	2,1	3,6	2,4
Важко відповісти	12,1	11,9	11,1	11,0

Для більшості громадян функціонування суду в Україні є незрозумілим, вони вважають, що суди вирішують справи повільно, а витрати на доступ до правосуддя є високими. Оцінки давалися за шкалою від «0» до «6», де оцінка «0» означала «незрозуміло», «повільно», «витрати високі», відповідно, а оцінка «6» означала «зрозуміло», «швидко», «витрати низькі», відповідно. Стосовно зрозумілості функціонування суду середня оцінка склала 2,3 бала, стосовно швидкості вирішення справ – 1,8 бала, стосовно витрат на доступ до правосуддя – 2,0 бала. Краще оцінили ситуацію респонденти, яким доводилося протягом останніх двох років брати участь у розгляді судових справ. Серед цієї категорії респондентів середня оцінка зрозумілості функціонування суду склала 3,2 бала (що, фактично, є середньою оцінкою), середня оцінка швидкості вирішення справ склала 2,4 бала, а середня оцінка стосовно витрат на доступ до правосуддя – 2,5 бала. Порівняно з 2017 та 2019 роками усі оцінки дещо покращилися.

Як Ви вважаєте...

(Виберіть значення на шкалі від «0» до «6», залежно від того, яка оцінка для Вас є ближчою – та, що позначена зліва, чи та, що позначена справа), середній бал серед усіх опитаних

		Середня оцінка			
		Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020р.	
Функціонування суду в Україні є:	незрозумілим	1,9 бала	2,1 бала	2,3 бала	зрозумілим
Суди вирішують справи:	повільно	1,6 бала	1,7 бала	1,8 бала	швидко
Якщо не враховувати оплату праці адвокатів, витрати на доступ до правосуддя є:	високими	1,6 бала	1,6 бала	2,0 бала	низькими

Як Ви вважаєте...

(Виберіть значення на шкалі від «0» до «6», залежно від того, яка оцінка для Вас є ближчою – та, що позначена зліва, чи та, що позначена справа), середній бал серед тих, хто брав участь у розгляді судових справ як позивач, відповідач, обвинувачений, потерпілий, свідок чи експерт

		Середня оцінка			
		Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020р.	
Функціонування суду в Україні є:	незрозумілим	2,8 бала	2,7 бала	3,2 бала	зрозумілим
Суди вирішують справи:	повільно	2,2 бала	2,1 бала	2,4 бала	швидко
Якщо не враховувати оплату праці адвокатів, витрати на доступ до правосуддя є:	високими	2,0 бала	1,7 бала	2,5 бала	низькими

В українському суспільстві гостро дискутуються проблеми корупції у державних органах. Респонденти оцінювали рівень корумпованості державних органів за п'ятибальною шкалою, де «1» означає повну відсутність корупції, а «5» - що цей орган є повністю корумпованим. Корупцію в усіх запропонованих органах респонденти в середньому оцінили як високу. Так для СБУ та Міністерства юстиції середня оцінка склала 3,9 бала, для МВС та прокуратури – по 4,2 бала, для податкової служби та судів – 4,2 бала, для митної служби – 4,4 бала. Найменш корумпованим зі списку респонденти вважають Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (середня оцінка склала 3,5 бала). Слід зазначити, що серед тих респондентів, які за останні два роки брали участь у розгляді судових справ оцінки є практично такими ж. Порівняно з 2017 роком оцінки статистично значимо не змінилися.

Оцініть рівень корумпованості кожного з наступних державних органів за п'ятибальною шкалою, де «1» означає, що корупція в ньому зовсім відсутня, а «5» - що цей орган є повністю корумпованим. , середній бал

	серед усіх опитаних			серед тих, хто брав участь у розгляді судових		
	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.
Прокуратура	4,0	4,1	4,1	3,8	4,0	4,0
Міністерство внутрішніх справ (МВС)	3,9	4,1	4,1	3,7	3,9	4,0
Міністерство юстиції	-	4,0	3,9	-	4,0	3,8
Служба безпеки України (СБУ)	3,8	3,9	3,9	3,6	3,9	3,8
Податкова служба	4,1	4,2	4,2	3,7	4,1	4,1
Митна служба	4,3	4,3	4,4	4,0	4,3	4,3
Суди	4,3	4,2	4,2	3,9	4,2	4,0
Уповноважений Верховної Ради України з прав людини	-	-	3,5	-	-	3,4

Взагалі 82,2% населення України повністю або скоріше погоджуються зі звинуваченнями українських судів у корумпованості, політичній залежності та необ'єктивності. Не погоджуються з такою точкою зору 7,5% опитаних. Решта респондентів не визначилися з відповіддю. Слід зазначити, що погоджуються з такими характеристиками українських судів і більшість респондентів, яких опитували на виході з судів, тобто ті, хто мав нещодавній особистий досвід спілкування з судами. Проте серед цих респондентів картина є дещо оптимістичнішою: зі звинуваченнями на адресу судів згодні 66,6% опитаних на виході з судів, не згодні – 18,8%. Решта опитаних не визначилися з відповіддю. Причому, якщо оцінки населення в цілому не змінилися порівняно з лютим 2019 року, то респонденти, які мали нещодавній особистий досвід спілкування з судами рідше, ніж у 2019 році, погоджувалися і частіше не погоджувалися з такими звинуваченнями.

Сьогодні доволі часто вітчизняні суди звинувачують у корумпованості, політичній залежності та необ'єктивності. Чи погоджуєтесь Ви з такими характеристиками українських судів?, %

	Загальнонаціональне опитування		Опитування на виході з приміщень судів	
	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.
Повністю погоджуюся	39,8	35,6	25,2	20,2
Скоріше погоджуюся	42,7	46,6	47,0	46,4
Скоріше не погоджуюся	5,4	5,8	10,5	15,0
Зовсім не погоджуюся	1,6	1,7	4,1	3,8
Важко відповісти	10,4	10,4	13,2	14,5

Понад дві третини респондентів (68,8%) вважають, що громадянин України має більше шансів отримати справедливе судові рішення в Європейському суді з прав людини, ніж в українському суді. Протилежної думки дотримуються 4,9% опитаних. 12,8% респондентів вважають, що шанси в обох судах однакові, а решта не визначилися з відповіддю. Слід зазначити, що частка респондентів, які вважають, що шанси на справедливе рішення вищі в українському суді, статистично значимо зросла порівняно з 2017 (2,7%) та 2019 (2,6%) роками. Схожим чином розподілилися відповіді громадян, які протягом двох останніх років брали участь у розгляді судових справ: серед них 67,2% вважають що більше шансів на справедливе рішення в ЄСПЛ, 6,6% - що в українському суді, а 16,2% вважають шанси однаковими. Порівняно з 2017 роком ситуація практично не змінилася.

Серед респондентів, які вважають, що є більше шансів на справедливий розгляд справи в ЄСПЛ, переважна більшість називає серед причин такої думки вищий рівень незалежності та

об'єктивності суддів (72,0%). Серед нечисленних респондентів, які вищими оцінили шанси в українському суді найчастіше це пояснювалося більш ґрунтовним з'ясуванням суддями обставин справи (38,5%) та кращим знанням законодавства (32,8%).

У якому суді – українському чи в Європейському суді з прав людини – на Ваш погляд, громадянин України має більше шансів отримати справедливе судове рішення у своїй справі?, %

	серед усіх опитаних			серед тих, хто брав участь у розгляді судових		
	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.
В українському суді	2,7	2,6	4,9	7,4	6,4	6,6
Європейському суді з прав людини	69,0	68,1	68,8	61,1	66,1	67,2
Однакові шанси	12,6	15,5	12,8	18,8	20,3	16,2
Важко відповісти	15,6	13,9	13,5	12,7	7,2	9,9

Чим це можна пояснити?, % Респонденти могли вибрати будь-яку кількість варіантів відповіді

	<i>серед тих, хто вважає, що громадянин України має більше шансів отримати справедливе судове рішення в українському суді</i>			<i>серед тих, хто вважає, що громадянин України має більше шансів отримати справедливе судове рішення в ЄСПЛ</i>		
	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.	Жовтень 2017 р.	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.
Вищою кваліфікацією суддів	28,7	17,3	21,4	30,5	30,7	29,5
Вищим рівнем незалежності та об'єктивності суддів	15,9	24,5	23,1	72,0	66,3	72,0
Кращим знанням законодавства	29,6	28,8	32,8	21,8	27,0	19,9
Більш ґрунтовним з'ясуванням суддями обставин справи	29,1	26,9	38,5	33,3	36,4	36,0
Іншим	2,0	7,7	10,4	6,5	3,6	5,9
Важко відповісти	8,3	11,5	14,2	1,8	1,9	1,9

Довіра населення України до судів і судової системи є досить складним і контроверсійним явищем. Для того, щоб краще зрозуміти ситуацію з довірою до судів в українському суспільстві, доцільно розглянути питання довіри до широкого спектру державних і громадських інституцій. На даному етапі існує група державних і соціальних інституцій, які мають високий рівень довіри, зокрема, позитивний баланс довіри/недовіри (тобто їм довіряють більше громадян, ніж не довіряють). До таких інституцій належать Церква (довіра до якої є традиційною і мало залежить від поточних подій, якщо говорити про неї, як про інституцію загалом), інституції, які безпосередньо причетні до захисту України, та громадські організації. Серед інститутів держави та суспільства найбільшу довіру громадян мають Збройні Сили України (їм повністю або скоріше довіряють 67,6% опитаних), Державна служба з надзвичайних ситуацій (62,5%), волонтерські організації (61,4%), Церква (60,1%), Державна прикордонна служба (57,0%), добровольчі батальйони (55,3%), Національна гвардія України (54,2%), ЗМІ України (50,9%) та громадські організації (47,1%) – число респондентів, які довіряють цим інститутам, на статистично значимому рівні перевищує число тих, хто їм не довіряє.

Зараз я називатиму окремі соціальні інституції. Якою мірою Ви їм довіряєте?, %

	Зовсім не довіряю	Скоріше не довіряю	Скоріше довіряю	Повністю довіряю	Важко відповісти	Жовтень 2020 Баланс*	Лютий 2019 Баланс*	Жовтень 2017 Баланс*
Збройні Сили України	10,4	15	46,2	21,4	7,0	42,2	31,7	24,0
Державна служба з надзвичайних ситуацій	11,9	14,6	41,0	21,5	10,9	36,0	31,8	17,9
Волонтерські організації	12,4	14,2	42,8	18,6	11,9	34,8	43,9	46,7
Церква	11,6	14,2	39,9	20,2	14,1	34,3	32,7	41,9
Державна прикордонна служба	12,8	19,4	42,2	14,8	10,7	24,8	16,6	5,8
Добровольчі батальйони	19,1	14,6	38,4	16,9	11,1	21,6	24,4	22,7
Національна гвардія України	13,5	21,3	41,7	12,5	11,0	19,4	11,8	18,4
ЗМІ України	17,2	23,0	44,0	6,9	8,8	10,7	5,8	5,6
Громадські організації	16,9	19,8	41,1	6,0	16,2	10,4	3,9	11,0
Недержавні організації, які є учасниками міжнародних програм і проектів у сферах судової реформи і боротьби з корупцією	17,8	17,5	28,4	6,7	29,7	-0,2	8,0	-
Професійні об'єднання юристів (адвокатів, нотаріусів, суддів тощо)	14,9	18,9	25,9	6,2	34,1	-1,7	-6,2	-
Уповноважений Верховної Ради з прав людини (Омбудсмен)	18,5	18,3	26,5	5,9	30,8	-4,4	-2,5	-15,3
Західні ЗМІ	21,1	20,8	31,2	5,1	21,7	-5,6	-9,7	-9,7
Президент України	24,0	30,9	27,9	10	7,1	-17,0	-47,5	-43,4
Служба безпеки України (СБУ)	20,3	32,3	27,2	7,5	12,7	-17,9	-9,3	-11,6
Національна поліція	19,5	36,4	27,3	6,2	10,7	-22,4	-13,4	-6,9
Патрульна поліція	23,9	31,6	26,8	4,2	13,5	-24,5	-8,7	-2,1
Профспілки	26,0	27,7	19,2	2,7	24,4	-31,8	-34,4	-24,1
Національний банк України	26,1	36,5	22,1	2,3	13	-38,2	-47,4	-59,9
Конституційний Суд України	31,1	30,2	17,1	4,4	17,2	-39,8	-43,1	-51,9
Уряд України	31,4	38,0	20,5	2,6	7,5	-46,3	-56,8	-53,3
Вищий антикорупційний суд	36,1	26,3	13,2	2,5	21,9	-46,7	-48,1	-47,4
Верховний Суд	33,8	31,9	15,7	3,1	15,5	-46,9	-47,4	-58,9
Верховна Рада України	30,6	40,3	20,0	2,2	6,9	-48,7	-69,3	-66,9
Національне антикорупційне бюро України (НАБУ)	38,1	29,6	13,1	1,9	17,2	-52,7	-48,3	-37,5
Спеціалізована антикорупційна прокуратура	38,5	28,5	12,0	2,1	18,8	-52,9	-51,2	-39,9
Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК)	39,0	27,5	11,6	1,9	20	-53,0	-50,3	-42,9
Комерційні банки	31,9	38,8	14,6	2,1	12,6	-54,0	-59,3	-61,6
Місцевий суд у вашому районі, місті	35,7	35,6	14,5	1,5	12,7	-55,3	-55,7	-65,5
Політичні партії	33,1	38,7	12,2	1,6	14,4	-58,0	-64,5	-62,1
Прокуратура	34,2	40,5	11,4	2,1	11,8	-61,2	-53,8	-59,9
Державний апарат (чиновники)	35,3	41,3	12,0	2,0	9,3	-62,6	-73,8	-69,5
Суди (судова система в цілому)	40,6	37,4	11,3	1,7	9,0	-65,0	-66,3	-71,6
ЗМІ Росії	55,3	24	6,5	0,7	13,5	-72,1	-76,8	-78,4

*Різниця між часткою тих, хто довіряє, і часткою тих, хто не довіряє

Близьким до нуля є баланс довіри до недержавних організацій, які є учасниками міжнародних програм і проектів у сферах судової реформи і боротьби з корупцією (-0,2%), професійних об'єднань юристів (адвокатів, нотаріусів, суддів тощо) (-1,7%), Уповноваженого

Верховної Ради з прав людини (-4,4%), тобто число громадян, які їм довіряють, приблизно дорівнює числу тих, хто не довіряє.

Окремо варто описати ситуацію з довірою до поліції. Слід зазначити, що протягом багатьох років міліція залишалася інститутом з одним з найнижчих рівнів довіри з боку українського суспільства. Реформа і перейменування міліції на поліцію позитивно вплинули на імідж інституту. Спочатку громадяни позитивно зреагували на нову патрульну поліцію. У той час, як довіра до поліції загалом не відрізнялася від довіри до колишньої міліції, довіра до патрульної поліції мала кардинально інший вигляд: баланс довіри до неї був позитивним. Після цього спостерігалось поступове зближення рівнів довіри поліції і патрульної поліції, причому довіра до першої зростала, у той час, як довіра до другої – знижувалася. На даний момент рівень довіри до них встановився майже на одному рівні. І цей рівень є досить високим на тлі довіри до інших державних інститутів: баланс довіри до поліції є незначною мірою від'ємним. Близькі показники має Служба безпеки України.

Після виборів 2019 року кардинально змінився рівень довіри до Президента України. Якщо колишньому Президенту наприкінці його каденції не довіряли 70% опитаних, то у жовтні 2020 року Президенту України довіряли 37,9% респондентів, а не довіряли – 54,9%.

Нижчим є рівень довіри до інших органів влади. Національному банку довіряють 24,4% опитаних, не довіряють – 62,6%, Уряду – відповідно 23,1% і 69,4%, Верховній Раді – відповідно 22,2% і 70,9%. Довіру до державного апарату (чиновників) висловили 14,0% опитаних, не довіряють – 76,6%. Низьким є рівень довіри до прокуратури: їй довіряють 13,5% опитаних, а не довіряють 74,7% респондентів.

Низьким є рівень довіри до антикорупційних органів. Довіряють Національному антикорупційному бюро 15,0% опитаних, Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі – 14,1%, Національному агентству з питань запобігання корупції – 13,5%. Не довіряють кожному з цих органів близько 67-68% респондентів.

Одним з найнижчих у суспільстві є рівень довіри до судів. Про свою недовіру до судів (судової системи в цілому) повідомили 78,0% респондентів, а про довіру – 13,0%. Місцевим судам не довіряють 71,3% опитаних, довіряють – 16,0%, Верховному Суду не довіряють 65,7% громадян, довіряють – 18,8%, Вищому антикорупційному суду не довіряють 62,4% респондентів, довіряють – 15,7%, Конституційному Суду України не довіряють 61,3% громадян, довіряють – 21,5%.

Але є підстави стверджувати, що таке ставлення до судів та судової системи загалом формуються громадянами швидше з політичних міркувань, а не на основі власного досвіду чи інших реальних фактів. З високою імовірністю можна припустити, що низький рівень довіри до судів є наслідком вкрай низького рівня довіри до державних органів в цілому (не довіряють державному апарату 76,6% опитаних).

Зокрема, підтвердженням цьому є результати опитування на виході з судів громадян, які мали безпосередній досвід спілкування з судами. Так, можна стверджувати, що серед громадян, які мають нещодавній досвід спілкування з судами, переважає довіра до судової системи: баланс довіри до судової системи в цілому є позитивним, тобто число опитаних, які довіряють судам (48,0%) було вищим, ніж число тих, хто судовій системі не довіряє (41,6%). Ще вищою є довіра громадян, які контактували з судами, до місцевих судів: довіру місцевим судам висловили більшість опитаних – 54,4%, недовіру – 34,9%. Позитивним є також баланс довіри цих респондентів до Верховного Суду та Конституційного Суду. Баланс довіри цієї категорії респондентів до Вищого антикорупційного суду є негативним, проте значно менш негативним, ніж серед населення в цілому. Варто зазначити, що в той час, як рівень довіри усього населення України до судів майже не змінився порівняно з 2019 роком, громадяни, які мали безпосередній досвід спілкування з судами, дещо покращили своє ставлення до судової системи.

Зараз я називатиму окремі соціальні інституції. Якою мірою Ви їм довіряєте?, %

	Зовсім не довіряю	Скоріше не довіряю	Скоріше довіряю	Повністю довіряю	Важко відповісти	Баланс * Жовтень 2020	Баланс * Лютий 2019	Баланс * Жовтень 2017
Прокуратура								
Загальнонаціональне опитування	34,2	40,5	11,4	2,1	11,8	-61,2	-53,8	-59,9
Опитування на виході з приміщень судів	18,4	32,4	28,9	5,6	14,7	-16,3	-22,0	-17,6
Поліція								
Загальнонаціональне опитування	19,5	36,4	27,3	6,2	10,7	-22,4	-13,4	-6,9
Опитування на виході з приміщень судів	21,9	33,8	29,9	6,0	8,4	-19,8	-16,6	-6,8
Суди (судова система в цілому)								
Загальнонаціональне опитування	40,6	37,4	11,3	1,7	9,0	-65,0	-66,3	-71,6
Опитування на виході з приміщень судів	12,4	29,2	38,5	9,5	10,4	6,4	0,7	5,6
Місцевий суд у вашому районі, місті								
Загальнонаціональне опитування	35,7	35,6	14,5	1,5	12,7	-55,3	-55,7	-65,5
Опитування на виході з приміщень судів	11,6	23,3	43,2	11,2	10,8	19,5	11,2	14,0
Верховний Суд								
Загальнонаціональне опитування	33,8	31,9	15,7	3,1	15,5	-46,9	-47,4	-58,9
Опитування на виході з приміщень судів	12,0	19,2	29,4	12,1	27,4	10,3	-2,7	-6,5
Конституційний Суд України								
Загальнонаціональне опитування	31,1	30,2	17,1	4,4	17,2	-39,8	-43,1	-51,9
Опитування на виході з приміщень судів	11,3	17,7	27,2	10,4	33,4	8,6	-1,8	-4,0
Вищий антикорупційний суд								
Загальнонаціональне опитування	36,1	26,3	13,2	2,5	21,9	-46,7	-	-
Опитування на виході з приміщень судів	20,2	20,7	16,6	4,7	37,8	-19,6	-	-
Національне антикорупційне бюро України (НАБУ)								
Загальнонаціональне опитування	38,1	29,6	13,1	1,9	17,2	-52,7	-48,3	-37,5
Опитування на виході з приміщень судів	22,3	24,9	17,4	4,3	31,1	-25,5	-9,0	-8,5
Спеціалізована антикорупційна прокуратура								
Загальнонаціональне опитування	38,5	28,5	12,0	2,1	18,8	-52,9	-51,2	-39,9
Опитування на виході з приміщень судів	21,6	25,4	15,3	3,4	34,4	-28,3	-17,7	-13,9

*Різниця між часткою тих, хто довіряє, і часткою тих, хто не довіряє

Якщо говорити про вплив судової реформи на рівень довіри до судової системи, то у суспільстві дещо переважають позитивні очікування. Так, відносна більшість опитаних (41,2%) вважають, що кроки, які вже зроблені у судовій реформі, однозначно або швидше сприятимуть зростанню довіри громадян до судової системи. Протилежної думки дотримуються 18,3%

опитаних. Ще 20,0% респондентів відповіли, що довіра до судової системи не залежить від судової реформи. Решта опитаних не визначилися з відповіддю. Слід зазначити, що відповіді респондентів, отримані у жовтні 2020 року є більш позитивними, порівняно з відповідями, отриманими у лютому 2019 року.

Серед кроків, що вже зроблено у судовій реформі, на думку опитаних, найбільшою мірою сприятимуть зростанню довіри відкритість та зрозумілість судових процесів (31,8%) та більша відкритість суддів у відносинах з громадськістю (25,7%). 20,5% респондентів вважають, що зростанню довіри сприяє створення Верховного Суду з нуля, а 18,6% - що початок добору та призначення у місцеві суди нових суддів. 17,8% респондентів очікують зростання довіри від звільнення суддів, призначених до реформи. Ще 14,5% опитаних вважають, що до зростання довіри може призвести ефективність взаємодії органів судової влади.

Чи сприятимуть кроки, що вже зроблено у судовій реформі, зростанню довіри громадян до судової системи?

	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.
Однозначно сприятимуть	12,1	14,9
Швидше сприятимуть, ніж не сприятимуть	26,0	26,3
Швидше не сприятимуть, ніж сприятимуть	11,9	7,9
Не сприятимуть	13,1	10,4
Довіра до судової системи не залежить від судової реформи	20,2	20,0
Важко відповісти	16,8	20,5

Які з кроків, що вже зроблено у судовій реформі, сприяють зростанню довіри громадян до судової системи найбільшою мірою? Респонденти могли обрати не більше 2-х варіантів відповіді

	Лютий 2019 р.	Жовтень 2020 р.
Відкритість та зрозумілість судових процесів	28,0	31,8
Більша відкритість суддів у відносинах з громадськістю	23,8	25,7
Створення Верховного Суду з нуля	16,4	20,5
Початок добору та призначення у місцеві суди нових суддів	19,0	18,6
Звільнення суддів, призначених до реформи	16,5	17,8
Ефективність взаємодії органів судової влади	14,8	14,5
Інше	4,2	2,4
Важко відповісти	21,3	21,8